ANALELE A. R.—TOM. XXXV.—MEM. SECȚ. ISTORICE. No. 4.

ACADEMIA ROMÂNĂ

NOTELE UNUI ISTORIC

CU PRIVIRE LA

EVENIMENTELE DIN BALCANI

DE

N. IORGA

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

CU 1 FACSIMILE.

EXTRAS DIN:

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE

Seria II. — Tom. XXXV.

MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE

BUCUREȘTI

LIBRARIILE SOCEC & Comp., și C. SFETEA

LEIPZIG

OTTO HARRASSOWITZ.

VIENA

GEROLD & COMP.

1913.

33.464

Prețul 50 bani.

www.dacoromanica.ro

Analele Societăţii Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II: L. B.

Tom. I—X. — Desbaterile şi memoriile Academiei în 1879—1888.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1878—1888 . . . . . 2.—

Tom. XI—XX. — Desbaterile şi memoriile Academiei în 1888—1898.

Indice alfabetic al volumelor din *Anale* pentru 1888—1898 . . . . . 2.—

Tom. XX. — Desbaterile Academiei în 1898—9 . . . . . 5.—

» *XXII.—Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 6.—

» *XXII.*—Desbaterile Academiei în 1899—1900 . . . . . 6.—

» *XXII.—Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 3.—

» *XXIII.*—Desbaterile Academiei în 1900—1901. . . . . 5.—

» *XXIII.—Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 4.—

» *XXIV.*—Desbaterile Academiei în 1901—2. . . . . 6.—

» *XXIV.—Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 3.—

Două acte oficiale necunoscute de pe timpul Impăratului Bizantin Isaac II Angel, privitoare la Românii din Peninsula Balcanică spre finele secolului XII, de *C. Erbiceanu*. . . . . —,40

Teoria probei (în ştiinţa modernă), de *Petre Popescu* . . . . . —,50

Priviri istorice şi literare asupra epocei fanariotice, de *C. Erbiceanu* . . . . . —,40

Din luptele pentru neam: Răsturnarea lui Vasile Lupu. Studiu istoric, de *I. Tanoviceanu* . . . . . —,30

«China supusă», manuscript grecesc cu acest titlu. Descriere şi extracte, de *C. Erbiceanu* . . . . . —,20

Luteranismul, calvinismul şi întroducerea limbii române în bisericile din Ardeal, de *Dr. At. M. Marienescu* . . . . . —,30

Originea Voevodatului la Români, de *Ioan Bogdan*. . . . . —,20

România sub raportul moral, de *I. Tanoviceanu* . . . . . —,80

» *XXV.*—Desbaterile Academiei în 1902—3. 5,50

» *XXVI.*—Desbaterile Academiei în 1903—4. . . . . 5.—

» *XXVI.—Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 5.—

Regele Carol I şi Instrucţiunea publică. Cuvântare de Zece Maiu 1903, de *D. A. Sturdza*. . . . . —,20

Despre Cnejii Români, de *I. Bogdan*. . . . . —,40

Din vieaţa romană: Podoabele, toaleta şi petrecerile unei elegante, de *Ion Kalinderu*. . . . . —,50

Un hrisov al lui Mircea cel Bătrân din 10 Iunie 1415, de *Ioan Bogdan*. —,20

Ilirii, Macedo-Românii şi Albanezii. Disertaţiune istorică, de *Dr. Atanasie M. Marienescu* . . . . . —,60

Episcopia Strehaiei în anii 1673—1688. Notă istorică, de *I. Bianu*. —,20

Nicopole 1396—1877—1902. — Cuvântare rostită de CAROL I, Regele României.

Din vieaţa romană: Societatea înaltă pe vremea lui Pliniu cel tânăr, de *Ion Kalinderu*. . . . . 1.—

Biserica şi podul din Borzeşti, precum şi o ochire relativă la bisericile zidite de Ştefan cel Mare, de *Dr. C. I. Istrati*. . . . 2.—

» *XXVII.*—Desbaterile Academiei în 1904—5. . . . . 8.—

» *XXVII.—Memoriile Secţiunii Istorice*. . . . . 4.—

Ştefan cel Mare, Mihaiu Viteazul şi Mitropolia Ardealului, de *N. Iorga*. —,40

Românii din Bosnia şi Herţegovina în trecut şi în prezent, de *Isidor Ieşan* . . . . . —,30

Câtevă manuscripte şi documente din ţară şi din străinătate relative la istoria Românilor, de *N. Iorga* . . . . . —,20

Vieaţa lui Alexandru Vodă Callimachi, Domn al Moldovei, cu prilejul descoperirii testamentului său, de *N. Iorga* . . . . . —,20

Indreptări şi întregiri la istoria Românilor după acte descoperite în arhivele săseşti. I. Braşovul, de *N. Iorga* . . . . . —,50

Bărbaţii culţi greci şi români şi profesorii din Academiile de Iaşi şi Bucureşti din epoca zisă fanariotă (1650—1821), de *C. Erbiceanu*. —,50

Nichifor dascălul, exarh patriarhal, şi legăturile lui cu ţerile noastre (1580—1599), de *N. Iorga* . . . . . —,20

Datele cronicelor moldoveneşti asupra anilor de domnie ai lui Alexandru cel Bun, de *Dimitre Onciul* . . . . . —,30

Contribuţiuni la biografiile unora din cronicarii moldoveni, de *I. Tanoviceanu*. (Cu 1 tabelă.) . . . . . —,30

Despre Ungurii şi Episcopiile catolice din Moldova, de *Radu Rosetti*. —,80

Vieaţa şi Domnia lui Barbu Dimitrie Ştirbei, Domn al Ţerii-Româneşti (1849—1856). Memoriul I, de *N. Iorga* . . . . . —,30

» *XXVIII.*—Desbaterile Academiei în 1905—6. . . . . 5.—

» *XXVIII.—Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 6.—

Vieaţa şi Domnia lui Barbu Dimitrie Ştirbei, Domn al Ţerii-Româneşti (1849—1856). Memoriul II, de *N. Iorga*. 1,60

www.dacoromanica.ro

NOTELE UNUI ISTORIC

CU PRIVIRE LA

EVENIMENTELE DIN BALCANI

DE

N. IORGA
Membru al Academiei Române.

Ședința dela 7 Decemvrie 1912.

Războiul, pe care l-a întrerupt un armistițiu, care poate fi înainte-mergătorul păcii, a uimit lumea prin repeziciunea mersului său în cele dintâi momente și prin noutatea rezultatelor radicale la cari a dus. Diplomația europeană, care, prinsă pe neprevestite și la început cam tulburată, a revenit cu dibăcie la rolul său de asigurare reciprocă a Statelor, e ocupată cu răbdătoarea revizuire a hotarelor trase de sabie.

Se dă asigurarea solemnă că și România va aveà cuvântul său, care trebue rostit, firește, pentru asigurarea elementului românesc de pe malul drept al Dunării și din văile Pindului. In afară de aceste cererii legitime, altele se vor ivì din alte părți, cu toată exasperarea unui sentiment național întețit de victorie. Și pentru elucidarea chestiunilor ce se înfățișează se vor căutà lămuriri în paginile istoriei.

Tradiția bulgărească și sârbească a râvnirii către Constantinopol, nevoia expansiunii sârbești către Marea Adriatică, tendința Muntenegrului de a formà un Stat mai întins cu elemente slave și albaneze, aspirațiile Albanezilor de a se unì într'un stat național, dorința Aromânilor de a-și păstrà ființa etnică, visul grecesc al unui Bizanț înviat în toată întregimea lui, și, de altă parte, de peste Dunăre și de peste Mare, *amintirea italiană a colonizării pe malul balcanic al Mării Adriatice, pofta austriacă*

www.dacoromanica.ro

de a păstrà supremația în Balcani ca și în Carpați, speranța Rușilor de a rămâneà ocrotitorii fraților slavi mai mici și, în sfârșit, *prezența României în Dobrogea și a Românilor pe malul drept al Dunării*, iată curentele cari azi se luptă între ele, cu armele în mână sau în pregătirea întrebuințării armelor. Și spectatorul pe care l-ar puteà zăpăcì vuietul anonim al demonstrațiilor populare, strigătele pătimașe ale patrioților fanatici, ca și speculația ziarului de tiraj, câștigă întrebând prin istorie alte timpuri, în cari situații asămănătoare s'au mai întâlnit și au fost rezolvite așà cum e probabil că și data aceasta va trebuì să se rezolve situația.

In paragrafe speciale se va vorbì, dar, pe scurt, însă fără banalitatea de împrumut a comunicațiilor populare, despre aceste curente în legătură cu un lung și interesant trecut, plin de visurile și speranțele cari mișcă sufletele și astăzi.

I.

Năvălitorii bulgari și epoca lor turanică.

In «Unghiu», în regiunea de deasupra gurilor Dunării, ca și departe spre Răsărit, în Crimea, a fost totdeauna un loc de adăpost și un loc de pândă pentru barbari. Aici au stat pe rând Bastarnii din Peuce, Goții cu cari se luptă fiii lui Constantin și urmașii lor, apoi Bulgarii, Pecenegii, Ungurii și Tătarii. Dintre toate aceste neamuri, de obârșie deosebită, cei dintâi au pierit fără urmă, confundându-se, de bună seamă, cu Goții, cari, străbătând peninsula, au trecut în Italia, Pecenegii s'au lăsat spre țerile noastre, pentru a merge de acolo peste Dunăre și a se distruge în marea luptă nimicitoare dela Lebunion, Ungurii au luat, peste munți, drumul spre stepa dunăreană a Panoniei și Tătarii, prădând până în inima Ungariei și a Austriei, au colonizat Dobrogea întreagă (Tătarii dobrogeni).

Bulgarii, dacă ar fi fost așà de mulți ca Goții, ca Pecenegii și Ungurii, ar fi îndeplinit un rol istoric tot așà de sgomotos și de mișcat ca și aceștia. Cetele lor turanice ar fi împănat tot Ținutul până la Constantinopol,—și ar fi pierit poate. Ori s'ar fi întemeiat în Moesia, cu ajutorul culturii slave, dar fără limba slavă, un Stat asemenea cu al Ungurilor în Panonia, cari au acoperit cu veșmântul lor național poporația cucerită, de o cultură mult mai însemnată.

www.dacoromanica.ro

Pe când lucrurile s'au desfășurat cu totul altfel. După mențiunea sporadică a Bulgarilor și în izvoare bizantine mai vechi, apare, în compilația târzie, scurtă și superficială, a călugărului Teofan, care dă însă un text contemporan, un șef al Bulgarilor dela Etel (Volga) și dela Don, din părțile pe cari Bizanțul le cunoșteà mai mult prin pescăriile de morun și de «pește bulgăresc», ori prin povestirile Evreilor din Phanagoria, decât prin fabuloasele descrieri ale geografilor cari povestiau despre «porțile iberice» și despre «pământul Sarmaților». Tatăl său, Krobatos (Crvt, Curt, nume caracteristic turcesc), având cinci fii, aceștia și-au împărțit, întocmai ca și urmașii lui Attila, oamenii și armele și au luat cinci drumuri deosebite. Unul nemerește la Avari, pe atunci domnii Panoniei, și, fiind de acelaș sânge, ai săi au pierit fără urmă; altul, care poartă numele, drept turanic, de Batbai (Βατβαιᾶν), rămâne la «sălașurile părintești». In Ongl se așează Asparuh, al cărui nume amintește pe al vechiului general și tutor împărătesc Aspar, fiul lui Ardabur.

Noul șef, κῦρος, ἄρχων, pradă în Sciția Minoră, în Dobrogea de astăzi. Cu atâta se puteà hrăni poporul său, care trăià într'un lagăr întărit de frica Bizantinilor ca și de a Cazarilor, cari supuseseră pământul lui Batbai, întinzându-se până la Nipru. Romanilor de Răsărit acest neam li se părù «murdar și necurat», ῥυπαρὸν καὶ ἀκάθαρτον, cum apăreau acestor reprezentanți ai celei mai înalte culturi toate semințile hunice. Impotriva lor Imperialii încearcă un mare atac, trecându-și pedestrimea «prin Ținutul dintre Onglu și Dunăre», deci prin Dobrogea, pe când flota se îndreptà spre guri. Se trece râul și dușmanii se ascund în bălți. Retragerea Impăratului bolnav produce o panică la cei rămași în urmă. După dânșii Bulgarii trec Dunărea și ajung până la Varna. In loc de a se mai întoarce în lagărul dela Bugeac, ei se opresc însă aici. Imperiul, neputându-i izgoni, îi recunoaște. Cu toată durerea patrioților, care răsună și în paginile istoricului nostru, el acceptă pe vecinii nesuferiți de odinioară ca «federați» așezați pe pământ roman și, cum erà totdeauna datina, le dă și sume de întreținere anuale, cari se chemau că reprezentă solda. Tot așà stătuseră mai bine de un veac, și tot ca să se acopere o rușine a Romei, Goții în Dacia.

Acesta e începutul Bulgarilor, dar și sfârșitul lor.

Căci năvălitorii găsesc cele «așà zise șapte seminții», γενεαί, ale Slavilor, «Sclavinilor», cari se întind între Varna, Dunăre, Avaria— în care se cuprindeà și Serbia—și «clisurile» munților Balcani, dintre cari se pomenește una: «clisura Beregabilor» (Βερεγάβων), Bregovo.

www.dacoromanica.ro

Se arată numele uneia singure din aceste seminții, care păzià la clisura numită mai sus. Din motive militare, noii stăpâni o mută spre Nord: Severii, adecă «cei dela Miază-noapte». Afară de părțile constrânse a face rost de grăniceri, acești Slavi, puțini la număr, fără orașe, incapabili de a duce o vieață neatârnată, supuși în toate Bizanțului, *care-și păstrà cetățile întărite pe tot malul Dunării și pe al Mării Negre*, erau supușii cei mai pașnici ai Imperiului. Cu tot numărul cel mic al acestora, Bulgarii nu puteau să-și conserve mult timp ființa națională față de semințiile ce găsiseră în țară. Neamul «uricios și venetic» (μυσαρὸς καὶ νεοφανής) se prefăcù astfel foarte repede (1).

Lângă Bulgaria rămase însă și mai departe (2) o Slavinie. Pe când urmașul lui Constantin, învinsul din Bugeac, Iustinian cel Nou respingea pe Bulgarii ce *năvăliseră în Tracia*, el pătrundeà prin această Slavinie către Salonic și mută Slavi cu miile în Asia Mică. Erau așà de numeroși acești surguniți, încât din ei s'a putut face, peste câțivà ani, trupa de 30.000 de oameni a «oștirii de rezervă» (λαὸς περιούσιος) comandată de Nebulo (3).

In curând, după un timp petrecut aproape excluziv în lupte cu Arabii, atenția Bizantinilor se îndreaptă iarăș spre Nord. Acelaș Iustinian Cârnul (Rhinotmetul) fuge la Cherson, marele port bizantin păstrat pe țărmul de Nord al Mării Negre, ca loc de strajă împotriva Cazarilor. Acolo se însoară cu sora Haganului, care primește, de sigur la nuntă, numele de Teodora, potrivit pentru soția unui nou Iustinian. Cei doi soți stau câtvà între Evreii din Phanagoria. Amenințat cu moartea de cumnatul său, pe care-l câștigaseră dușmanii, fostul *Basileus* se adăpostește la Cherson iarăș, apoi se strecoară pe la gurile Niprului și Nistrului (4).

Ajuns «la Dunăre»,—la gurile Dunării, firește,—el are nevoie de Bulgari. Al treilea κύριος stăpânià atunci (la mijloc e un Besmer) (5), Tervel, intitulat domn al «Bulgariei», nu al Sclaviniei (teritoriul avar e numit și el în acelaș izvor Avaria), deși oastea lui consistă din «Bulgari și Slavi», unii din aceștia poate nesupuși Bulgarilor (6).

(1) Theophanes, ed. din Bonn, I, p. 544 și urm.

(2) *Ibid.*, p. 557. Cf. Beda, in Migne, *Patrologia latina*, XC, col. 2571. Dacă Beda zice: «Vulgarorum gens quae est super Danubium», el înțelege vechile lor sălașe.

(3) Theophanes, pp. 559—60.

(4) *Ibid.*, pp. 571—3.

(5) Pomelnicul turanic redat și în Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, p. 127, nota.

(6) *Izvestia* ale Societății rusești de arheologie bizantină, X, p. 221.

www.dacoromanica.ro

Ca să fie ajutat de acesta, Iustinian îi făgăduește, pe lângă daruri însemnate, și onoarea, foarte mare, cu totul neașteptată pentru căpetenia neamului «murdar și uricios», a căsătoriei cu fiica sa, a Impăratului; i se cere ca garanție a sprijinului jurământul păgân (1).

Iustinian fu restabilit, darurile sosiră la Tervel, dar, cu toată recunoștința, principesa împărătească,—nu. Corăbii bizantine străbăteau pe atunci Marea Neagră ca să aducă pe noua Impărătească și pe fiul ei Tiberiu, născut la barbari, apoi ca să combată uzurpații pentru cari Iustinian el însuș trebuì să se mute la Sinope (2). Flota pornì, deci, poate pentru căsătoria zăbăvită, asupra Bulgarilor. Ei se aflau însă acuma la Anchial, și aici se dădù lupta, isprăvită cu înfrângerea Imperialilor, cari găsiră numai pe mare drumul acasă (3). Și mai târziu Bulgarii susțin pretendenți, așà precum Turcii dela Apusul Chinei aveau favoriții lor între doritorii de tron în Impărăția lor din Mijloc (4). Data această însă, Tervel se înfățișează numai ca împrumutătorul și arendatorul de ostași în folosul lui Artemios, care, plecând din Salonic, trebue să facă drum ca să ajungă la aliatul său (5). Iar alt pretendent, următor, Teodosiu din Adramyttion (715—7), încheiè cu dânsul, supt patriarhul Germanos (715—730), un tratat care fixà darul anual la 300 de litre de aur în «haine și piei de purpură», hotărà restituirea tuturor fugarilor, chiar și a trădătorilor, determinà condițiile în cari se va face comerțul, τὸ κομέρσιον, cu prezentare de peceți și sigilii atârnate, și fixà ca hotar al Bulgariei «dela Mileonai în Tracia» (6).

Se urmà încă astfel rostul bandei năvălitoare: puterea ei se găsià în însăș slăbiciunea numerică pe care am constatat-o și care nu puteà ispiti la aventuri. Lagărul se păstrà încă, de sigur. O întindere mai însemnată erà împiedecată de prezența Avariei sârbe în Apus, a Cazariei în Nord—*de sigur și până la Dunăre*, precum în Asia se întindeà până în Media și Persia (7), și a flotei bizantine pe Marea Neagră. La 724 corăbiile împărătești aduceau dela Cherson, unde Haganul aveà de mult reprezentantul său, pe neofita creștină Irina, fata «Impăratului Sciților», logodnică a lui Constantin, fiul Impăratului

(1) Theophanes, *l. c.*
(2) Legături cu alte părți nordice, cu Alani, Abasgi, etc., *ibid.* și p. 600 și urm.
(3) *Ibid.*, pp. 575—6.
(4) *Ibid.*, pp. 615—6.
(5) *Ibid.*
(6) *Ibid.*, p. 775.
(7) *Ibid.*, p. 626.

*

www.dacoromanica.ro

Leon (1). *Istoria Bulgarilor nu prezintă în cele dintâi secole nimic care să samene cu violentele și necurmatele incursiuni ale Ungurilor în Apus*, pe cari abiă putù să le sfarme o concentrare militară a tuturor puterilor germane. Dincolo de Balcani, Bulgarii aveau doar câtevà puncte, de ocupație trecătoare; nu numai că în Avaria nu îndrăzniau să intre, dar Sclaviniile (Σκλαβινίαι) din Macedonia, κατὰ Μακεδονίαν—spre deosebire de Slavinia din *Bulgaria*—, Voevodate răslețe, pe cari Constantin le cucerì la 750 (2), nu le aparțineau. Cu dânșii Imperiul avuse de curând o ciocnire din cauza respingerii «pactelor pentru cetățile zidite» (πάκτα διὰ τὰ κτισθέντα κάστρα) (3): prădăciunile bulgărești ajung atunci până la zidurile Capitalei, dar fără a rămâneà cevà pe urma lor, căci barbarii se întorc, cu robii, «la ale lor» (εἰς τὰ ἴδια), și îndată alte lupte se dau «în Bulgaria», la clisura din Bregovo, unde veniseră Bizantinii răsbunători (4).

Se puteà crede chiar că acest Stat barbar, creat de o dinastie, va pierì cu dânsa, când membrii ei furà uciși, la 760 (5), de ridicarea lui Teleț (Τελέτζης), «omul cel cu gânduri rele». O mare parte din Slavii Bulgariei făcură supunerea lor față de Imperiali, cari, colonizând pe acel timp, sistematic, Peninsula Balcanică cu Greci din insule, cu Armeni și alți Orientali, goniți din Asia de înnaintarea arabă, îi așezară în părțile primejduite ale Asiei. O flotă mare se îndreptă spre Anchial, pe când Impăratul luà drumul de uscat. Teleț aveà cu el 20.000 de oameni, și dintre «*neamurile vecine*» (προσπαρακείμενα ἔθνη), *între cari erau de sigur Avari transdanubieni, Români*. Pe când, peste câtevà zile, Cezarul triumfà, tăind Bulgari, în Constantinopol, o nouă răscoală bulgărească ispravià cu Teleț, puind în locul lui pe Sabinus, ginerele ultimului Han legitim, Cormesoș (6).

E neîndoelnică *originea latină a* acestuia. Slavii din Moesia nu erau singurii stăpâni acolo. Trăind țărănește în văi, ei stătură un timp deosebiți de poporația urbană, rămasă pe acest pământ de îndoită colonizare, — în afară de vechiul fond tracic —, romană la

(1) *Ibid.*, p. 631.
(2) *Ibid.*, p. 663.
(3) *Ibid.*, p. 662.
(4) *Ibid.*, pp. 662—5.
(5) După Jireček, *l. c.*, p. 141.
(6) *Ibid.*, pp. 667—8. Aici lângă Bulgaria așează Teofan Cazaria (p. 670).

www.dacoromanica.ro

Dunăre, greacă la Mare. Numai cu timpul fuziunea slavo-romano-tracică, în care Bulgarii abiă dacă au adus cevà, fu îndeplinită. In Sabinus am vedeà și un creștin. Și atunci s'ar explicà amândouă răscoalele, asemenea cu răscoalele pentru aceleași scopuri pe cari le găsim în cele dintâi secole ale istoriei ungurești: tot mai apropiată de Bizanț, vechea dinastie Dulo va fi fost, supt ultimul ei reprezentant, prielnică acelei ortodoxii creștine, care erà unul din temeiurile vieții bizantine. Teleț, din neamul Ugain, va fi apărut atunci ca apărător al crezului păgân și al virtuților militare ce se puteau crede legate de dânsul. Infrângerea lui erà ca o hotărîre divină. Și, cu omul care moștenise drepturile de stăpânire ale familiei lui Asparuh, venià la putere acum o alipire manifestă la religia Impăraților constantinopolitani.

Când Sabinus, care grăbià pacea, fu izgonit de ai săi, cari-l învinuiau că «prin el Bulgaria va fi robită Romanilor», când fugarul află adăpost la Mesembria, vecină cu Anchialul său, alt purtător de nume romanic, altă rudă prin alianță, poate, a vechii dinastii, Paganus, ajunge stăpânitor (1). El respinge pe Umor, purtătorul unui nume păgân (2). Să nu uităm că șeful «Slavilor» (Σκλαβουνῶν)—, cari, tot pe atunci, «fac multe rele în Tracia», e un Severus (3). Cronica bizantină spune că el a fost prins pe furiș «în Bulgaria».

Bizanțul erà să restitue pe Sabinus, și solii lui Paganus fură primiți cu mustrări, Impăratul având lângă dânsul pe pribeag. Pentru cauza lui se face expediția care arde, peste clisuri, «curțile» (αὐλάς) «până la Tungea», unde mai târziu, la Plisca (Πλισκᾶ), Omortag făcù, prin Greci și Slavi, marele pod și palatul cel cu patru stâlpi și patru lei de aramă prădați din Constantinopol (4). Impăratul poruncește și ieșirea flotei, care se pierdù de furtună lângă Anchial (5). Silințele sale nu izbutiră însă: cu Toctà (cf. numele Hanului tătăresc Toctai), cu Cerig partidul păgân dispune iarăș de puterile Bulgarilor.

Se și simte, în agresiuni reînnoite, cari sunt iarăș cu putință. Bulgaria însă nu mai e acuma un simplu concept politic, ci *o forță slavă.*

(1) *Ibid.*, pp. 668—9. Jireček, după Drinov, face din el un Baian, după numele Haganului avar (p. 142).

(2) *Ibid.*

(3) Theophanes, I, p. 673.

(4) *Izvestia*, *l. c.*, pp. 55—6. El făcuse una și ἐπὶ τὸν Δάνουβιν; Jireček, *l. c.*, p. 148, nota 11. Cf. și Ana Comnena, cartea VII, 3 (Πλίσκοβα).

(5) Theophanes, I, pp. 673—5.

www.dacoromanica.ro

Acum întâiu Dunărea se dovedește a fi bulgărească. După un mare atac bizantin al lui Constantin al VI-lea, în care, pe când se lovesc, jos, legiunile, sus, o flotă cată să intre pe Dunăre—de fapt Impăratul se oprì la Varna—, boierul Voila (Βοΐλᾶς; cf. satul Voila în Prahova și în Făgărașul românesc; tovarășul său de robie la Bizantini e Τζιγάτος, Gigâtul=frumos), *întră în Macedonia slavă, supusă acum Romanilor de Răsărit*, ocupând Berzitia, teritoriul Brsiacilor, după Jireček (1), pentru «a-i strămută locuitorii în Bulgaria». Ca pedeapsă, Imperialii bat pe Cerig la Lithosoria, localitate altfel necunoscută. El isprăvì, de altfel, ca fugar la Constantinopol, unde fu botezat de Constantin, care-i dădù o soție creștină (2).

Impăratul Constantin murì în pregătirea unei expediții împotriva Bulgarilor și cu el se mântue ofensiva bizantină spre Nord. Supt șefii bulgari Crum și Omortag puterea nouăi națiuni politice crește uimitor de repede, și, un timp, *supt numele ei se manifestă totalitatea Slavilor de Sud.* Supt Cardam, luptele se dau «la cetatea Probato, pe râul Sfântului Gheorghe», (3) la Pravadia adecă, la Versinicia, pentru neplata din Bizanț a subsidiilor, în locul cărora tânărul Impărat trimete într'o naframă baligă de cal. (4) Sardica, noua Sofia, fu luată cu pierdere de 6.000 de Romani. O pornire răsplătitoare din partea lui Nichifor aduce dezastre în schimb pentru prada curții lui Crum: Impăratul însuș plătì cu capul (811) (5). Bulgarii pătrunseră până la Debelt, pe când locuitorii fugiau din Anchial, Beroe, Probaton, Filipopol și celelalte locuri. Orașe întregi, cu episcopii, erau mutate aiurea (6). Mesembria fu luată cu meșteșugul unui Arab trădător. Răsboiul urmă și după proclamarea lui Leon Armeanul.

Adrianopolul erà încunjurat de Bulgari din toate părțile și «noul Senaherib» se înfățișà înaintea cetății de Dumnezeu păzite a Constantinopolei. Impăratul cel nou încercă să-l ucidă la o întrevedere, din care Bulgarul se întoarse acoperit de răni. Fără a începe și aici un asediu, el luă drumul spre casă, ducând în căruțe, după dărâmarea palatului dela Sf. Mamant, «leul de bronz al circului, cu balaurul dela Hydrion și cu marmure alese» (7). Cronica bizantină

(1) Cf. *ibid.*, pp 691—2; Jireček, *l. c.*, p. 143.
(2) Theophanes, I, p. 698.
(3) *Ibid.*, p. 723.
(4) *Ibid.*, p. 728—9.
(5) *Ibid.*, p. 749 și urm.
(6) *Ibid.*, p. 772.
(7) *Ibid*, p. 786.
Cf. *Annales Einhardi*, în «Mon. Germ. Hist.», «Scriptores,» I; Bizanțul cerù ajutor Francilor în 814.

www.dacoromanica.ro

asigură că prinșii, foarte mulți la număr, fură duși în Bulgaria de peste Dunăre, Βουλγαρίαν ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου (1), și unii istorici au vrut să vadă în această țară o Bulgarie transdanubiană pentru scriitor, deci malul stâng, asupra căruia s'ar fi întins dominația bulgărească. Am relevat și aiurea, sensul dublu al lui ἐκεῖθεν, care poate să însemne și «dincoace». Dar, admițând chiar celălalt sens, ca mai obișnuit — și ce ar fi căutat prinșii în acele locuri depărtate, când erà destul Ținut pustiu pe malul drept?—, n'ar puteà fi vorba decât de acele părți din cari venise, cu un veac și jumătate înnainte, ceata cea mică a lui Asparuh, Onglul, Bugeacul.

După apariția de acum o mie de ani a Bulgarilor înaintea Constantinopolei urmă biruința lui Leon din 813 și o pace de trei ani, care se prefăcù într'o învoeală îndelungată cu vechii dușmani (2).

II.

Bulgarii și drumul spre Apus.

In acest timp ceilalți Slavi decad. Expediția patriciului Staurakios supune la bir față de Impărăție pe Slavii dela Salonic și din Grecia, până în fundul Peloponezului, și robii apar după carul lui de triumf în 776 (3). Prin Berrhoe, din nou clădită, ca Irinopolis, prin Filipopol, prin Anchial, a cărui nouă ctitoră erà tot Irina, aceste părți păreau asigurate Imperiului, deși cete bulgărești apăruseră, înainte de Crum, și pe cursul Vardarului (4).

Odată cu această încetare a libertății slave în Balcani, piere supt loviturile Francilor,—al căror Imperiu de Apus înaintà tot mai mult spre Răsărit, căutând restabilirea, în dauna Bizanțului, amenințat tocmai de Bulgari, a unității romane primordiale,—Hanatul panonic al Avarilor. El lasă biruitorilor o parte din teritoriile sale, altele însă ajung la o trecătoare independență. *Annales Einhardi*, una din cronicele Apusenilor, cunosc pe «Tudun» — numele e turanic, și-l găsim, supt Iustinian al II-lea, și la Cazari, în Cherson—«și alți fruntași și Voevozi ai Slavilor ce locuesc lângă Dunăre» (5). Se pomenesc anume Timocianii, de pe valea Timocului și «Guduscanii»,

(1) Theophanes, *l. c.*, p.

(2) Theophanes continuatus, pp. 13, 25, 30. Inscripția publicată de Burg în «English historical Review», 1910, nu-mi e cunoscută.

(3) Theophanes, I, p. 707.

(4) *Ibid.*, p. 718; Cf., p. 707.

(5) «Tudun et alii primores ac duces Sclavorum circa Danubium habitantium»; p. 199.

www.dacoromanica.ro

vecinii lor (1). La Apus de dânșii *ajunseseră de sine stătători Obotriții din Dacia* : «Obotriții ce se zic *Praedenecenti* și, vecini cu Bulgarii, locuesc Dacia de pe malul Dunării» (2).

Eră firesc lucru ca Bulgarii să-și încerce norocul în partea aceasta. Se desemnează atunci, supt Omortag, urmașul lui Crum, și supt Boris, un adevărat curent politic spre Apus, spre latinismul și chiar catolicismul noului Impărat al Apusului, și aceasta cu toate că Omortag își redactă în grecește inscripțiile, din cari unele ni s'au și păstrat (3). Luntri bulgărești porniră odată (la 827) împotriva Slavilor panonici, fără ca de aici să putem trage, din așezarea unor șefi de acest neam, încheierea că Panonia a fost luată de ei în stăpânire (4). Sârbii lui Vlastimir trebuiră să se lupte vreo trei ani cu Bulgarii lui Presian ca să-și păstreze neatârnarea (5). Obotriții dela Dunăre se plângeau că-i supără vecinii: întâiaș dată când, dela ocuparea de Bulgari a Mesiei, se face vreo mențiune de țermul nostru, care deci *nu eră în mânile cuceritorilor*, doritori de a-și întinde dominația în Sud (6). Liudevit, ducele Panoniei Inferioare, care, de alminterea, se răsculă îndată, nu puteà oprì aceste jafuri. Cete bulgărești ajunseră și în Friul (7). Astfel rămâneà mai mult o iluzie diplomatică supunerea «Slavilor și Bulgarilor» față de acel stăpânitor apusean, pe care unii soli greci mai puțin riguroși în materie de protocol îl numiau, cu titlul cuvenit numai stăpânului lor, «basileus» (8). Dar necontenit soli ai Haganului — titlul se dă lui Boris de unul din aceste izvoare occidentale — veniau la *placitele* germanice pentru a cere, ca și dela Bizantini, dar fără vreun adaus de subsidii și daruri, «păzirea hotarului între Bulgari și Franci» (9).

---

(1) P. 205.

(2) «Abodriti, qui vulgo Praedenecenti vocantur et, contermini Bulgaris, Daciam, Danubio adiacentem, incolunt»; a. 824 din *Annales Einhardi*, ed. citată. Cf. mențiunea dela p. 214: «De Sclavorum regionibus quidam Abodritorum primores».

(3) *Izvestia, l. c.*, și Jireček, *l. c.*, p. 148, nota 11.

(4) *Ibid.*, p. 147; *Mon. Germ. Hist., Scriptores*, I, p. 827.

(5) Constantin Porfirogenetul, II, p. 154. Cf. Jireček, *Geschichte der Serben*, I, p. 195.

(6) *L. c.*

(7) *Mon. Germ. Hist.*, I, p. 205 (a. 818).

(8) «Omne Sclavorum genus et Bulgarorum»; *Mon. Germ. Hist., Scriptores*, II, p. 744. «A Bulgaribus vero ideo manum retraxit, quia videlicet, Hunnis exstinctis, regno Francorum nihil nocituri viderentur; p. 748. Cf. *ibid.*, I, p. 355.

(9) «De terminis terrarum inter Bulgaros Francosque custodiendis»; *ibid.*, p. 628. Cf. I, p. 358 și urm. (an. 826) și *Einhardi Annales*, a. 824 (solia lui Omortag). Numele de «Cagano», I, p. 465, a. 864.

www.dacoromanica.ro

Am admis mai sus că influențe creștine au putut trezì luptele pentru tron la sfârșirea prin omor a vechii dinastii. Reacțiunea păgână dăduse neamului în câtevà decenii biruințe foarte mari. Dar ea nu puteà să ție mult. Din toate părțile năvălià biruitor creștinismul, care erà de sigur religia Slavilor din Macedonia și din Elada, a celor pătrunși în orașe, cum se crede că ar fi fost și tatăl vestiților predicatori ai Evangheliei între Slavi, Chiril și Metodiu. In marginea Panoniei, din dieceza Salzburg, ca și din Balcani lucrau misionarii cari făcură din Moravia un focar de răspândire a Crezului lor. La Bulgari între femeile clasei dominante, care păstrà încă multe din vechile obiceiuri, legea cea nouă erà de sigur destul de răspândită: însăș sora lui Boris erà creștină. Din rândul prinșilor nu lipsiau călugări limbuți, ca acel Teodor Kupharas, care-și dădù toate silințile să cucerească sufletul Haganului, precum un prins din zilele lui Crum întorsese capul fiului acestuia Nravota, pe care fratele-l ucise pentru această trădare a datinei religioase. Se adause și o foamete, care făceà de nevoie mila unui singur și mai puternic Dumnezeu. Ea jucă rolul primejdiei alamanice la conversiunea lui Clovis Francul. Dar aici n'avem un Remigiu al cărui nume să rămâe legat de cucerirea pentru creștinătate. «Un episcop» venì din Constantinopol pentru botezul noului Mihail, fin al Cezarului cu acelaș nume, care făcù fiului său sufletesc darul bogat al regiunii dintre castelul Sidera și Debeltos, pe care deci Bulgarii *trebuiseră să-l restitue după moartea lui Crum, împreună cu toate cuceririle lui.* Boierii, în parte Slavi—unul din ai lui Crum se chemà Dragomir—, trebuiră să asculte de porunca Hanului de până acum (1). In inimă ei păstrau însă iubirea pentru credințele păgâne și peste puțin timp Mihail, care erà să moară călugăr, trebuì să iasă, cu Curtea și clericii purtând lumini aprinse, împotriva șefilor celor zece «comitate» în cari se împărția țara, cari năvăliseră în locuința lui.

Cu toate că întrase astfel în lumea bizantină, stăpânitorul bulgăresc cercetă încă mult timp, ca unul ce aveà încă legăturile sale politice la Sudul Panoniei (2), Curtea Papei Nicolae, care, din partea lui, sprijinitor aprig al primației Scaunului său, făceà tot ce-i erà prin putință ca să câștige înrâurire în Orient. La 866 găsim solii săi

(1) Theophanes continuatus, pp. 162—3.

(2) Dincolo de Sava se întră pe pământurile lui; *Mon. Germ. Hist., Scriptores*, 1, p. 408 (an. 892).

www.dacoromanica.ro

la Sfântul Părinte (1), și ni s'au păstrat știrile lor asupra rămășițelor de cultură îndătinată la Bulgari. In acelaș timp Bulgarii intervin în certele lui Sviatopluc, regalul stăpânitor al Moraviei, cu reprezentantul înaintării germanice în aceste regiuni, Arnulf de Carintia. Și, odată ce se găsește că un punct al invoelii lui Mihail cu acesta era să împiedece aducerea de sare în Moravia, *se vede că pe la anul 890 cursul Murășului, pe unde știm că se aduceà sare ardeleană — la sarea de lagună din Anchial nu e de gândit — se află în mâna Bulgarilor* (2).

Și cine știe până unde ar fi mers această întindere spre Vest și Nord-Vest! Dunărea era acuma de fapt bulgărească. Atacul bizantin dela începutul domniei noului κῦρος al Bulgarilor, Simion, schimbă toată această stare de lucruri. Pentru a feri Capitala de surprinderi bulgărești, se orânduise, odată cu o creștere de vamă, mutarea emporiului pentru vecinii dela Miazănoapte, dela Constantinopol la Salonic. Al doilea urmaș al lui Boris, Simion, nu voi să primească schimbarea, și lupta izbucni. Imperialii aveau acum înțelegeri cu Maghiarii, urmașii în Onglu ai Bulgarilor de odinioară. Din nou apărù o flotă bizantină pe Dunăre, și vedem pe Simion *închizându-se în Silistra*. El pornise de sigur asupra acestor dușmani barbari, și ei ceruseră sprijinul Bizanțului. Când ieși din strânsoare, Simion știù să scape de horda maghiară, care, găsindu-și sălașele prădate în cursul unei expediții în Panonia—cazul se întâmplă adesea la Tătari (3)—, se așezară în Ținutul pe care-l cunoșteà acum așà de bine, la Dunărea de mijloc. Făcând încă vreo câtevà încercări nouă,— Simion murì după ce-l înfrânseră Croații. *Bulgarii înțeleseră că drumul spre Apus este și va rămâneà închis pentru dânșii* (4).

III.

Bulgarii în luptă pentru Imperiu.

Ca și Teodoric Ostrogotul, al doilea fiu al lui Boris, care purtà numele creștin, călugăresc, de Simion, fusese crescut în Bizanț și,

(1) *Ibid.*, pp. 473—4; p. 379, a. 866.

(2) *Annales Fuldenses*, la an. 892. Despre un șef bulgar, un «tarkhan», mort la Tisa, pomenește o inscripție a lui Omortag, în Kalinka, *Antike Denkmäler in Bulgarien* Viena 1906, no 87, dar și în *Izvestia*, *l. c.*, p. 191.

(3) V. articolul din *Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*, II, no. 1.

(4) Continuația lui Teofan, p. 357 și urm.; *Mon. Germ. Hist.*, *Scriptores*, I, pp. 412—3.

www.dacoromanica.ro

ca și acela, el va fi avut și situația unui ostatec. Învățat ca și Teodoric în tradițiile educației constantinopolitane, el trebuiă să aibă ca și acesta, înaintea ochilor un singur ideal, cel roman, imperial. Urmărind acest vis, Teodoric a pregătit ruina neamului său, pe care o soartă miloasă l-a împiedecat de a o vedeà, și tot așà a făcut Simion.

După încheierea capitolului preliminar al luptelor dela Dunăre cu Maghiarii (1), războiul continuă, într'un șir de expediții, aiurea. Drumul spre Constantinopol e bătut iarăș de oștile bulgărești. Noul «Țar», al cărui titlu e al Cezarilor, apare ca și Crum înaintea Metropolei Orientului roman și face să se sape, într'un răbdător asediu, val dela Blacherne la Poarta de Aur (2). Un ofițer armean îi dă Adrianopolul, pe care Simion are prilejul, peste câțivà ani, să-l mai iea odată (3). La întrevederea cu Impăratul, care sărută pe învingătorul său, Bulgarii din gardă, înveșmântați luxos, cu platoșe de fier, de argint, de aur, îl proclamă în grecește Impăratul lor (4). Din partea lor, Bizantinii nu-l recunoscură altfel decât ca ἀρχηγός, «căpetenie» (5). Dacă nu căpătaseră pentru Biserica lor, cu zece episcopii, corespunzând celor zece «comitate», un Patriarh, pe care-l ceruseră la Roma, Bulgarii aveau acum la Preslav, pe locul Marcianopolei ost-romane, o reședință în care se întâlniau în mic splendorile în locuință, mobilare și etichetă ale Bizanțului, rămas în mâinile vechiului stăpân (6).

Simion intervenise în vieața Sârbilor, înlocuind pe marele cneaz Petru, care-i botezase un fiu, cu Pavel, apoi cu Zaharia, ocrotit bizantin, care și el se dovedì trădător: încurcăturile nenorocite cu Croația ieșiră din această ofensivă spre Apus (7). Fiul său Petru (927—68) făcù la începutul domniei sale o sfioasă încercare în Macedonia, țară despre legătura căreia cu Imperiul lui Simion n'avem nici o știre temeinică (8).

Indată Bizantinii găsiră însă o soluție diplomatică în acest conflict pentru Impărăție. Petru fu recunoscut ca un fel de Impărat

(1) Intre inscripțiile vechi bulgare de curând tipărite de Uspenschi în *Izvestia*, X, p. 173 și urm., este una dela Κάστρον Δρ.. (p. 175). Un strateg bizantin Δίστρης, *ibid.*, p. 295. Pentru luptele Romanilor până la «bălțile» de lângă Silistra contra Pecenegilor Cedren, II, p. 646. V. și *ibid.*, II, p. 583 (comandantul Mihail); Ana Comnena, VII, 3.

(2) Theophanes continuatus, pp. 357—8, 360, 385.

(3) *Ibid.*, pp. 387—8, 404 și urm.

(4) Μέσον αὐτῶν εἱληφότες Συμεὼν ὡς βασιλέα εὐφήμουν τῇ Ῥωμαίων φωνῇ; Cedren II, p. 305.

(5) *Ibid.*, p. 356.

(6) Jireček, *l. c.*, pp. 165—6.

(7) *Ibid.*, p. 169; *Gesch. der Serben*, I, pp. 195 197—9; Continuarea lui Teofan, p. 412.

(8) Constantin Porfirogenetul, *De administratione Imperii*, p. 154 și urm.

*

www.dacoromanica.ro

de al doilea rang pe lângă cel constantinopolitan, în gloria căruia se contopià prestigiul secundar al fiului său, al rudei sale (Împăratul e: ὁ πνευματικὸς πάππος τοῦ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας; acesta πνευματικὸς ἔκγονος (1)). Petru ține pe fata Cezarului Cristofor, cu care a serbat nunta la Pegai, fratele, Ioan, are și el de soție o Armeano-Bizantină. Țarița «prietenilor bulgari» (φίλοι βούλγαροι), pe cari Liutprand, episcopul de Cremona, sol al Împăratului apusean, i-a văzut ocupând cele dintâi locuri de ceremonie la ospețele Curții, stă, cu cei trei fii ai ei, mai mult în Constantinopol. Onorabila dependență a lumii barbare, abià câștigată pentru cultură de cealaltă, de unde împrumutà totul cu un invidios nesaț, e evidentă (2).

Când opera de restituire a Imperiului începù cu Nichifor Phokas, care cerù totuș dela Bulgari mirese pentru fiii Impăratului Rhomanos, Bulgaria aceasta, care nu mai erà de loc turanică și care începeà să fie tot mai puțin slavă, în chip firesc fu sortită pieirii (3). Precum Maghiarii din Onglu fuseseră chemați împotriva lui Simion, astfel acuma se întrebuințară împotriva fiului său Rușii din Chiev, ale căror prădăciuni anuale până la gurile Dunării și până la Constantinopol sunt descrise cu de-amănuntul în opera de statistică politică a lui Constantin Porfirogenetul (4). Ca și atunci se dau lupte la Silistra, unde stăteà acum Patriarhul bulgăresc recunoscut de Bizanț (5). Și tot la Dunărea noastră, în Preslav, își face staniștea răsboinică cneazul vareg. O împăcare, cu cererea la Constantinopol a moștenitorilor Țarului, Boris și Roman, fu făcută zadarnică prin moartea lui Petru. Impotriva celui de-al doilea Boris veniră Rușii din nou, și campaniile lor la Dunăre sunt zugrăvite cu un mare entuziasm barbar în vechea cronică a lui Nestor. Se păreà că pe acestălalt drum Scandinavii cu ceata lor de Slavi vor ajunge până la cetatea împărătească. Filipopolul fu cucerit de dânșii.

Pentru a-i respinge, alergă noul Impărat Ioan Tzimiske. Iarăș Dunărea fu străbătută de corăbii bizantine, cari biruiră lângă Preslav (6). Pe uscat Imperialii avură pretutindeni noroc, și Sviatoslav fu, la ca-

(1) In schimb, Haganul cazar e numai ἄρχων Ῥωσίας, șefii unguri ἄρχοντες τῶν Τούρκων; *De caerimoniis* (pp. 690–1). Cf. *ibid.*, p. 681.

(2) Cf. spusele Porfirogenetului, în *De administratione imperii*, pp. 87—9.

(3) V. și *ibid.*

(4) V. cartea mea *Chilia și Cetatea-Albă*, cap. I.

(5) Jireček, *l. c.*

(6) Amănuntele, în Cedren, II, pp. 395 și urm., 452.

www.dacoromanica.ro

pătul acestor lupte, după *trei luni de încunjurare la Silistra*, bucuros că i se îngădue o întoarcere onorabilă în patria depărtată (1). Dar Boris nu mai avù niciodată puterea pe care i-o smulseseră acești oaspeți cu graiul înrudit: el fu dus la Constantinopol, așà cum Odoacru trimesese în Sudul Italiei, pentru o plăcută odihnă, pe Romulus Augustulus, cel din urmă Impărat roman în Roma apuseană. Arhiepiscopatul din Silistra ajunse la Sofia, apoi la Vodena, la Meglen și în sfârșit la Ohrida (2).

IV.

Imperiul din Ohrida.

In acest timp Ceslav domnià peste Sârbi ca simplu vicariu bizantin (3), și pe lângă acest ἄρχων Σέρβλων, cancelaria imperială recunoșteà pe acela al Zahlumiei, al Ținutului Canale, al Trebuniei, al Diocleii (4). Statele macedonene încetaseră. Grecia se întorceà la o vieață elenică. Sviatoslav Rusul pierià ucis de Pecenegii cari-l pândiseră. Se păreà că în Balcani rassa slavă și-a încheiat rolul în acelaș timp când Maghiarii unificați și întăriți căpătau o coroană apostolică pentru cel dintâiu rege al lor, Sfântul Ștefan, care treceà Tisa împotriva Voevodatelor românești, încă libere, și se pregătiau să unească la teritoriul lor, după Moravia distrusă, Croația sleită de puteri.

Dar încă de atunci opera de comerț și cultură a Veneției pornise în aceste părți. Orașele dalmatine, cari dădeau odată tribut Slavilor, se ridicau, cu Dubrovnic-Ragusa în frunte, mai ales de când încetaseră prădăciunile necurmate ale Saracinilor (5). Ca o urmare firească ajunseră la însemnătate două popoare nouă pentru istorie: *Albanezii* și *Românii, Vlahii*.

Albanezii apar la 1042, deși cetatea Albanopolis se întâlnește și mai înainte. Cei dintâi cari se pomenesc în izvoare sunt cei de pe la Durazzo (6).

(1) V. și Schlumberger, *L'épopée byzantine, passim*.

(2) *Byzantinische Zeitchrift*, II, pp. 44—5.

(3) Jireček, *Geschichte der Serben*, I, p. 202. Din Bizanț se trimet aici preoți; Continuația lui Teofan, p. 291. Cf. și *De coerimoniis*, pp. 634—5.

(4) Ζαχλ. ὑμων, Κανάλη, Τραβούνων, Διοκλείας; *ibid.*, p. 691.

(5) Continuația lui Teofan, p. 289.

(6) Ana Comnena, I, p. 221; II p. 174. Cf. Jireček, *Gesch. der Serben*, I, pp. 152—4 și în *Archiv für slavische Philologie*, XXI, p. 78 sqq.

www.dacoromanica.ro

Cât despre Vlahi, supuși cu toții de Vasile al II-lea Scaunului Ohridei (1), Tesalia întreagă erà plină de dânșii, și un veteran care și-a scris amintirile, dând sfaturi de administrație și de politică, Kekaumenos, ne reprezintă simpla vieață a acestor păstori, deprinși cu răscoala (μοῦλτος) și trăind în «mica lor țară» ca într'o lume aparte, în care oamenii Impăratului veniau numai pentru dijmă, stabilită odată pentru todeauna, prin bună învoeală, așà cum veniau mai târziu oamenii Domniei moldovenești în valea Câmpulungului. O administrație specială, ἀρχὴ τῶν Βλάχων Ἑλλάδος, a Vlahilor din toată Hellada, aveà grija, mai mult supravegherea, acestor supuși privilegiați ai Imperiului (2). Domn de fapt erà odată bătrânul celnic sau «fruntaș», στρατηγός, Nicoliță, «moș Nicoliță», πάππος Νικολιτζᾶ (3). Un omonim e pomenit, ca «Nicoliță din Seres», și în cronica oficială a lui Cedren-Skylitzes, printre cei amestecați în luptele «Bulgariei» nouă cu Bizantinii (4). Și un Drăcșan, Δραξάνος, apare în cronicile bizantine (5), apoi un Νεστορίτζης, un Ἠλίτζης, Nestoriță, Iliță, chiar un Ζαρίτζης, probabil de acelaș neam cu Nicoliță (6). Litovoiu, Voevodul din Gorj în veacul al XIII-lea, are aici un omonim, Λυτοβόης din Diavoli. Bizantinii află și ieau oile Vlahilor (7). Și între localitățile unde se ciocnesc oștile e și Câmpulungul cel de-al patrulea, pe lângă cel muntean, cel moldovenesc, cel maramureșean, Κίμβα Λόγγου din Pind (8). Regiunea, locuită și azi numai de Români, a Meglenului e anume pomenită și ea (9).

Supt Boris al II-lea, care luptase și cu Sârbii, Macedonia, partea de lângă lacul de Prespa, formase unul din «comitatele» Bulgariei, cu câte un boier în frunte. Boierul Sișman, despre care e vorba, fără nume, în Cedren (10), lăsă patru fii, cari poartă nume biblice: David, Moise, Aron, Samuil. Asemenea nume le dădeau cu osebire Bogomilii, Pavlichienii, cari-și întinseseră propaganda peste toată Bulgaria toc-

(1) *Byzantinische Zeitschrift*, II, *l. c.*
(2) V. mai ales pp. 77, 96.
(3) *Ibid.*
(4) *Ibid.*, pp. 452—3.
(5) *Ibid.*, p. 453.
(6) *Ibid.*, pp. 461, 462, 469.
(7) Kekaumenos, p. 28.
(8) Cedren, II, p. 457. V. castelul Λογγός, p. 465. Cf. studiile d-lui G. Murnu, în *Convorbiri literare*, XXIII.
(9) Cedren, p. 461.
(10) *Ibid.*, p. 434; Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, p. 88 și urm.

www.dacoromanica.ro

mai în acest timp(1). Erezia aceasta cu un caracter violent, fanatic, puteà aduce unirea în porniri și fapte a tuturor elementelor de obârșie nobilă din acest Apus balcanic. Și, opusă cu furie ortodoxiei, care erà una din rațiunile de a fi ale Bizanțului, ea puteà să dea luptători înviersunați împotriva dominației imperiale.

Din cei patru frați doi pier,—unul la Kalai Drys, între Castoria și Prespa, de «Vlahi chervanagii» (ὀδῖται) — al treilea se înlătură prin mutilare și, unit cu alți șefi locali, alți τοπάρχαι, Samuil se răscoală, luând dela început, ca unul ce erà Bulgar de naștere și n'aveà altă tradiție politică la îndemână, titlul de «monarh a toată Bulgaria» (μόναρχος Βουλγαρίας ἁπάσης) (2).

Cele dintâi acțiuni militare ale lui se petrec pe pământ mai mult românesc. Iea Larisa, amenință Salonicul, pradă de două ori în Peloponez. Când Vranas pleacă asupra lui și fiului lui, aceștia sunt găsiți și răniți în Tesalia. Stăpânirea lui Samuil se întinde dela Durazzo, în părțile Albanezilor, până la Sofia, pe care o atacă de două ori Impăratul Vasile, care erà să fie supranumit «Bulgaroctonul», Ucigătorul de Bulgari(3). Prespa, Ohrida, Prilepul, Uschiubul, Vodena, Bitolia (Βουτέλιον)(4), în regiuni cari n'au fost niciodată mai ales slave, sunt centrele puterii lui. Dacă în istoria luptelor cu Impăratul se vorbește de luarea de către Bizantini a Preslavului, a Vidinului (5), aceste locuri se răsculaseră probabil dela sine la vestea că un steag bulgăresc liber s'a ridicat în muntele apusean al Pindului. Prin acele părți n'a fost însă niciodată Samuil însuș sau cei de pe lângă el.

Cu moartea întemeietorului, care-și dădù o nepoată, Ecaterina, după Isac Comnenul și e intitulat Țar, βασιλεύς, de Brieniu, se mântue de fapt acest «Imperiu» cu un singur Impărat.

Fiu al lui Samuil și al unei femei din Larisa, Gavril-Roman erà poate pe jumătate Vlah. Unul din fiii săi, pretendent după sfărâmarea Imperiului, se chiamă Deleanos (Δολιανὸς la Psellos, p. 6 și urm.), din care nu știu cu câtă dreptate s'a putut face de istorici și filologi moderni slavul Deljan. Alusianos, fără putință de o asemenea reducere la un prototip slav, se chiamă fiul lui Aron (6), și prietenul Vlahilor Kekaumenos

(1) V. un Δαβὶδ ὁ ἀπὸ Ἀχριδῶν ca general în Samos mai târziu, *ibid.*, p. 479.
(2) *Ibid.*, p. 435.
(3) *Ibid.*, pp. 435—52.
(4) Jireček, *Gesch. der Bulgaren*, p. 196.
(5) Cedren, II, pp 452, 453.
(6) *Ibid.*, p. 531 și urm.

www.dacoromanica.ro

îl laudă ca un «vestit general» (1). Să nu uităm că unul din șefii de pe vremea lui Samuil se chemă Prusianus (2).

După ce Deleanos e orbit și Alusian fuge la Mosynopolis (3), lupta pentru neatârnare urmează. *Sunt aceleași elemente în aceeaș țară*, dar ele se îndreaptă acum la Sârbi, la Mihăilaș (Μιχαηλᾶς), fiul lui Ștefan, cneazul acestora, și la jupanii lui (4). Fiul acestuia, Constantin Bodin (5), e proclamat Impărat la Uschiub, cu numele de Petru (6): îl ajută un Petrilo. Și să se noteze că, în acelaș timp răsculându-se ducele Dunării Nestor cu ajutor peceneg, el e ajutat de acel Tatos din Silistra, de sigur Român,—Tatul—despre care am vorbit și aiurea (7). Mihail Ataliatul afirmă cu acest prilej că «la Dunăre sunt multe orașe și mari, având mulțime strânsă de toate limbile și hrănind și destulă oaste» (8).

Pretutindeni zbucnește viața unui nou neam.

Când debarcă Normanzii, cu cari se înrudește dinastia sârbească—fiul lui Mihăilaș, Constantin, luând pe fata lui Robert—, când se ocupă de dânșii coasta, cu Avlona și Canina, ba chiar Ianina, Ohrida, Uschiub, Meglenia toată, când șefii albanezi fac legături cu năvălitorii și cu Venețienii, lagărul de iarnă al Francilor e în Larisa, în Tricala și se pomenește cu acest prilej și Ἐζεβάν, χωρίον βλαχικόν (9).

In sfârșit, supt Impăratul Mihail Ducas, avem o mișcare generală a Sârbilor, la care iau parte și Diocleați și Croați chiar, pe lângă ajutorul peceneg, *care cuprinde de sigur și elemente românești de pe malul stâng al Dunării*, luându-se la Nord tot malul Savei și Dunării până la Vidin, iar în această Macedonie, tot mai puțin slavă, prin Niș, Uschiubul. Bodin, șeful de răscoală în chiar aceste locuri, și Vâlcan, ruda sa, care comandă către Durazzo, conduc lupta, cu jupanii lor. Nici prezența Impăratului în Uschiub nu ajută (10).

(1) Θαυμαστὸς ἐκεῖνος στρατιώτης; p. 22.

(2) Cedren, II, p. 469; cf. *ibid.*, p. 607.

(3) *Ibid.*, p. 533.

(4) *Ibid.*, pp. 715—719.

(5) Jireček *Geschichte der Serben*, I, 234, nota 3.

(6) Bodin ca nume de «Vlah»; Jireček, *Gesch. der Serben*, I, p. 234.

(7) Cedren, pp. 715—9. Cf. Jireček, în *Archiv für slavische Philologie*, XXI, p. 543 și urm.; Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*, I, p. 81.

(8) Πολλαὶ καὶ μεγάλαι πόλεις, ἐκ πάσης γλώσσης συνηγμένον ἔχουσαι πλῆθος καὶ ὁπλιτικὸν οὐ μικρὸν ἀποτρέφουσαι; p. 204.

(9) Ana Comnena, I, pp. 70 și urm., 223 și urm., 236 și urm., 245 și urm. Cf. Kekaumenos, p. 67.

(10) Ana Comnena, I, p. 80 și urm., 181, 213—4, 204, 214, 294, 368, 411. Cf. Jireček, *Geschichte der Serben*, I, p. 235 și urm.

www.dacoromanica.ro

Și aici nu e vorba de o acțiune pur sârbească. Aceea va începe mai târziu numai, când în Ștefan Nemania serbismul își va găsi puternica întrupare națională.

Am ajuns astfel în apropierea anului 1100. Serbia singură a rămas să reprezinte pe Slavi în Balcani. Din «al doilea Imperiu» bulgar, care e, de fapt, al Albanezilor, Vlahilor și Slavilor macedoneni, rămăsese un singur lucru: numele de «Bulgaria» dat Ținutului pe care se desfășurase crunta și scurta lui epopeie (1).

V.

Serbia în luptă cu Ungaria.

In legătură cu pătrunderea, pe la 1100, a Ungurilor în părțile Croației, cu așezarea lor la Zara, Spalato — reședință de arhiepiscop latin—la Traù, *cu avântul normand, cu extensiunea venețiană spre Orient, cu ambiția Curiei romane, și nu cu puterea rassei slave însăș, se ridică în acest veac al XI-lea «Serbia» adriatică, în părțile Diocleii și Travuniei, ca și în Hlmul hertegovinian.* Acești regi, dintre cari face parte Ștefan Voislav, nu dau, de altfel, diplome slavone decât dela 1180 înainte (2). Influența religioasă și culturală latină o exercită arhiepiscopatul de Antivari (3), de care atârnau o sumă de episcopi în porturile vecine și în orașele din interior. «Preotul diocleat»—a cărui operă a fost de curând editată de Crncić—încercă într'o lucrare *latină* să dea o bază tradițională acestui Stat în creștere.

Consolidarea Diocleii fu oprită de regii unguri ca și de Venețieni. Cei dintâi ieau la 1138 titlul de regi ai Ramei, prin care e să se înțeleagă Bosnia Banului Borič (4). Peste vreo jumătate de veac, Manuil Comnenul făceà un duce bizantin al Diocleii și Dalmației.

Voislav insuș avuse să se lupte cu Bizantinii, la cari stătù ca prins. El câștigă cea dintâi mare biruință asupra lor.

Numai dela 1100 încep a jucà un rol însemnat Sârbii din părțile Timocului și Moravei, cari erau despărțiți de Dunăre prin «marea pădure a Bulgarilor», ca și prin castelele, pe rând ungurești și

(1) Cedren, II, p. 549.
(2) Jireček, *Geschichte der Serben*, I, p. 214.
(3) *Ibid.*, p. 216 și urm.
(4) *Ibid.*, p. 230.

www.dacoromanica.ro

bizantine, Semlin, Belgrad și Branicevo. Vâlcan, șeful lor, pradă până la Uschiub supt Alexie Comnenul. Fiul lui poartă numele, înrâurit de Unguri, de Uroș. El face politică ungurească și-și dă fata, Elena, după principele Bela. Indemnat de Unguri, marele jupan Uroș al II-lea se desface de Manuil Comnenul. Acesta trebue să învingă și ajutorul trimes lui Uroș de Unguri. Deși supus Bizantinilor, urmașul său Desa își dă fata după un fiu al dogelui Vitale Michiel, conte de Osero și cumnat al regelui Ungariei. După trecătorul Tihomir, Ștefan Nemanina întemeiază o dinastie nouă. Erà de loc din Dioclea. El părăsește pe Bizantini cu totul și are să înfrunte pe gloriosul Manuil însuș. După moartea acestuia în sfârșit, el înaintează ca aliat al Ungariei, și *aceasta-l duce în Dalmația*, pentru care Papa încoronă ca rege pe al doilea Ștefan, (—1228). Și el ajunse îndată până la Prizren. O altă putere erà să-l scoată însă din această Macedonie.

Astfel s'a desfășurat soarta Serbiei, până la Dușan. Că nici statul unitar n'aveà un caracter național o arătă titlul grec de Ștefan «Ducas» pe care-l iea Ștefan Radoslav, care se poartă ca vasalul lui Manuil Ducas, «Impăratul» care nădăjduià încă să-l păstreze.

VI.

Lupta Europei latine cu Bizanțul și noul Imperiu al „Românilor și Bulgarilor".

Manuil Comnenul reprezintase o încercare, foarte interesantă, dar zădarnică, de a face ca Bizanțul să-și însușească toate puterile, de energie rară, de îndrăzneț avânt, de harnică inițiativă comercială ale Apusului în necontenită creștere năvălitoare. Pe jumătate latin el însuș prin mamă-sa, o principesă maghiară, soț a două Latine, încunjurat de Latini ca sfetnici și conducători de oștiri, dedat ca un Latin sporturilor cavalerești pe cari le osândià maiestatea imobilă a bizantinismului, el erà mai chemat decât oricine ca să încerce această operă de adaptare, mântuitoare pentru Imperiu. Indată însă ce închise ochii, văduva sa și fiul său nevrâstnic fură înlăturați tocmai pentru această «latinofronie», bogații negustori italieni din Galata și Pera fură măcelăriți, ca exploatatori și eretici, ca «Latini spurcați» și ca bogătași, de o plebe pe care no înnebunise lăcomia și setea de răsbunare, și sângerosul Andronic Comnenul păstră, tocmai pentru atitudinea sa, fanatică și șovinistă, în acel conflict tronul. Răsturnat pentru cruzimile săvârșite împotriva nobilimii ce se ridicase la Curtea Comnenilor celorlalți, el fu înlocuit cu cei

www.dacoromanica.ro

doi Angheli, Isac și Alexie, a căror acțiune politică are în fond aceeaș bază.

Sprijinind pe fiul lui Isac, a cărui soră erà soția lui Filip de Suabia, Apusul urmărià politica sa firească, tendința sa logică de a domină supt toate raporturile acest Răsărit în decadență. Se continuă astfel lupta Ungariei latine pentru a-și supune pe Slavii din Serbia, lupta Veneției pentru a-și stabilì autoritatea în Dalmația locuită de Slavi, silințile Sfântului Scaun de a da o vieață adevărată episcopatelor cari fuseseră întemeiate pe litoralul diocleat al Serbiei lui Ștefan Voislav și Vâlc, poftele normande de a luà și celălalt mal al Mării Ionice și Adriatice, creând o Albanie catolică supusă regelui celor două Sicilii și, în sfârșit, speranțele Impăraților de Apus, unui Frederic Barbă-Roșie, și mai ales unui Henric al VI-lea, de a realizà *Imperium orbis* cu puterile lor, «alamanice».

Poporațiile supuse Imperiului simțiau această stare de lucruri pe care o sădise expediția, mult timp biruitoare, a Normanzilor cari cuceriră Salonicul, străbătând tot Apusul peninsulei, unde se mai păstrà amintirea vechilor răscoale «bulgărești». Pe acelaș timp un «principe», un «jude» al Albanezilor apare ca ginere al marelui jupan Ștefan (1). După o sută de ani de liniște, supt marii Comneni, restauratori ai hotarelor lui Iustinian, supușii începură a fi foarte simțitori la abuzuri, cari nu puteau lipsì, Impărații fiind împovărați de sarcini, între cari ca mai nouă se înfățișà birul de răscumpărare dela Germani, *alamanikon*. Dacă alianța de familie a lui Isac cu regele Ungariei asigură la Dunărea sârbească, în toate părțile celelalte, orientate prin negoț tot mai mult către Apus, fierbeà nemulțumirea.

Incă din vremea expediției lui Robert Normandul, «Maniheii», Bogomilii dela Adriatică încep să se miște: ei refuză serviciul și sunt pedepsiți pentru aceasta (2). Atunci izbucnește o răscoală în toată forma, al cărei centru e Beliatova. Se chiamă în ajutor și «Sciți», cari pot fi Pecenegi, dar și altfel de barbari. Căci despre favoritul Impăratului Nichifor Botaniates, din veacul al XI-lea, favorit cu interesantul nume de Borilă, care e—cum vom vedeà—și al unui șef vlah din veacul următor, se spune că erà «Scit sau Mys», ceeace poate însemnà Bulgar, dar și Român dela Dunăre (3). Aliați ai re-

(1) Jireček, *Geschichte der Serben*, I, p. 291, nota 2.

(2) Bulgari pedeștri în oastea bizantină; Eustatie de Salonic, pp. 475—6. Sârbi în Salonic, p. 452. Un «Roman» dela Dunăre, p. 423.

(3) Bryennius, p. 146.

www.dacoromanica.ro

voltaților sunt și căpeteniile dela Glavinița și dela *Silistra* (1). Pare că asistăm la ivirea unor împrejurări ca acelea din vremea Țarului Samuil.

Data aceasta însă, Vlahii pe cari se sprijine mișcarea, se văd. Sunt păstorii întregului munte, și, când e vorba, pe urmă, de ajutorul lor la o luptă împotriva Pecenegilor, ei se deosebesc neted de Bulgari și se definesc astfel: «Vlahii, toți cei ce duc vieața nomadă» (ὁπόσοι τὴν νομάδα βίον εἵλοντο) (2). De sigur că în toate expedițiile purtate de Impărați în aceste părți ei au îndeplinit rolul de auxiliari la care erau ținuți prin convenții speciale. Iscusința lor la luptele prin munți, sprintena lor vitejie bucuroasă sunt cunoscute de rabinul Veniamin Spaniolul, care a străbătut în a doua jumătate a veacului XI-lea, între alte provinci bizantine, și Tesalia lor, care ajunsese acuma o Vlahie-Mare (3). Pentru aceasta erau răsplătiți șefii lor și cu pământuri, cu feude militare. Aceasta se refuză lui Petru și Asan, doi celnici cu trecere mare între ai lor; cel dintâiu stăruind, ar fi fost și pălmuit de un demnitar bizantin. Aceasta însemnă începerea, sau, mai bine, reînceperea răscoalei (4). Mărirea peste datină a dijmei pe porci, boi, oi pregătise materialul (5). Aceasta se petreceà în vremea când se organizà expediția împotriva pretendentului Vranas.

Locul anume al izbucnirii răscoalei nu se arată. Faptul că se întrebuințează pentru încălzirea spiritelor minunile Sfântului Dumitru ne-ar îndreptà spre Salonic, unde curge mirul din oasele Sfântului. Dar între cele dintâi încercări e atacul împotriva Preslavului (6), vechii Capitale bulgărești. Preslavul ortodox, nu shismatica Ohridă, pe care o afurisiau an de an în scrisele lor călugării. Acest fapt, ca și îmbrăcarea coturnilor roșii ai Impărăției chiar dela început, fără nesiguranța ce pare a se observà la Samuil, are, de sigur, un înțeles. Nu cel dat de istoricii bulgari, că frații ar fi fost din neamul vechilor stăpânitori (7), ci altul: acela că dela

(1) Ana Comnena, II, pp. 199, 232, 273-4, 279 și urm., 280. Cf. Manihei luptând contra Bulgarilor, *ibid.*, p. 340. V. mai ales II, pp. 297-8.

(2) *Ibid.*, I, p. 395.

(3) Și în *Arhiva istorică*, II, p. 25.

(4) Choniates, pp. 482—3.

(5) Gheorghe Acropolitul, pp. 20—1.

(6) Choniates, pp. 485—6, 486—7.

(7) V. și Jireček, *Geschichte der Serben*, I, pp. 269. Petru ar fi fost un nume luat, căci, după un pomelnic, căpetenia răscoalei se chemà întâiu Teodor.

www.dacoromanica.ro

început cărturari, inspirați de tradiție—poate acel Vasile din care noua dinastie făcù un «arhiepiscop al Bulgariei», un Patriarh pentru ai săi—avură partea lor de întețire și îndemn. Pentru a se înțelege, în sfârșit, și mai deplin începuturile revoltei trebue să se noteze și aceea că în oastea răsculaților care luptă împotriva lui Vranas se găsesc și Cumani (1). Cumani se chemau însă—vezi și cazul Hunilor, al Tătarilor, etc.—, nu numai barbarii turanici, înrudiți cu Pecenegii, cari pe vremea aceea stăpâniau la Nordul Dunării, dar și supușii lor, statornici și creștini, Românii din veacul al XII-lea. Doar pe acolo se găsiseră Români în cursul campaniilor bizantine împotriva Ungurilor și pretendentul Andronic dăduse de Vlahi în fuga lui spre Haliciu; ba chiar se spune de Cinnamus că Vlahii ce merg cu Leon Batatzes împotriva Ungurilor «din locurile spre Marea Neagră» sunt «coloni din Italia» (2). Supt Comneni la Chilia se trimet prinși de Stat (3), și scriitorii bizantini știu că la acești «Taurosciți» o fiară din pădurile nesfârșite se chiamă ζούμπρος, zimbrul nostru (4). Și căciula acestor barbari erà cunoscută în Constantinopol (5). *Pentru a treia oară găsim această legătură între Pind și Dunăre, cele două puncte unde se trezește energia militară și politică a neamului nostru.*

A negà caracterul vlahic al răscoalei, e cu neputință. Il afirmă izvorul bizantin contemporan, ca și cronica bogată a cruciaților francezi cari căzură asupra Imperiului slăbănogit pentru a-l înlocuì cu un alt Imperiu, latin, incapabil de vieață, cronica, vestită, a lui Villehardouin, care știe foarte bine, ca un luptător ce fusese, ce erà un «Bougre» și ce erà un «Blacque». Scriitorul grec vorbește de «limba Vlahilor», Βλάχων φωνή (6). Când scrisoarea Vlădicăi Vasilie către Papă începe cu «multas inclinationes et multas sanitates» (7), ne întrebăm în ce limbă a putut fi scris originalul. Căpeteniile au nume cari amintesc pe al luptătorilor lui Samuil: un Ioniță, fratele celor doi conducători și urmașul lor, un Litovoiu (Λιτοβόης) (apoi Nicolae Litovoiu, dela Melenic) (8). Inaintea Salonicului apare

(1) Choniates, p. 503. Și «Romani», Bizantini se aflau între rebeli *(ibid.*, pp. 509—10.)

(2) *Geschichte des rumänischen Volkes*, I, p. 86 și urm.

(3) Choniates, pp. 401—5. Unul e orbit acolo, altul exilat în Sciția. Deci se vede că nu e Chele de lângă Bizanț. Cf. *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 32 și urm.

(4) Choniates, p. 433.

(5) *Ibid.*, p. 432.

(6) Choniates, pp. 617, 673.

(7) Hurmuzaki, I, pp. 49—50, no. xxxv.

(8) Choniates, I, p. 564; Acropolitul, p. 81.

www.dacoromanica.ro

Vlahul Ἐτζοϊσμένος (Sișman), la Seres, mai târziu, un Dragotă (1). Armele,—săgeți, suliți—, felul de luptă, năvălirile neprevestite, organizația cu totul patriarhală, în care individualitățile, cu pasiunile lor, adesea criminale, au loc liber, arată pe deplin caracterul vlahic, păstoresc, nomad al mișcării. El a fost și una din cauzele neașteptat de răpezii întinderi și a deplinului ei succes. Impărțirea, ca moșii, între șefi a locurilor cucerite, e un obiceiu vlahic: Preslavul Mare și Provaton fură astfel «țara lui Petru» Πέτρου χώρα (2).

Cum erà firesc, două tendințe s'au desemnat dela început, în legătură cu tot trecutul. Mânați de sfătuitorii lor învățați, Petru și Asan merg spre Răsărit, spre clisurile Balcanilor, unde bat și pe Impăratul grec, și spre Mare. Cetele lor se întâlnesc la Niș, la Sofia, la Constanța, la Varna, la Anchial (3). Indată vor reluà năvălirile din vremea lui Crum spre Filipopol și Adrianopol (4),—pe cari Samuil nu le făcuse. Mai târziu numai, între datele, apropiate, ale morții lui Asan și lui Petru, se alege o reședință, și anume Târnovo în Balcani, care n'avuse până atunci vreo însemnătate decât în analele transhumanței vlahice (5). Atunci se poate da un nume nouăi stăpâniri pe care o moștenește, după o normă păstorească — ce se întâlnește și la Turci, păstrându-se și până astăzi, dar nu la Bulgarii de după Boris, deprinși cu norme de succesiune bizantine—cel mai în vârstă dintre bărbații neamului stăpânitor: Ioniță. I se zice ἄρχων τῆς Ζαγορᾶς, al «Transalpinei» balcanice, care echivalează cu teritoriul cedat la botez lui Boris, partea unde, *dincolo de Em*, i se păstrează încă și azi numele, în cele două localități, ale Zagorei Vechi și celei Nouă (6).

Pe de altă parte, regiunile ce fuseseră ale lui Samuil nu țin să se confunde cu Imperiul cel nou. Tot dintre Vlahi se ridică aici stăpânitori cari știu să se mănție. Pe când Sârbii pradă Prizrenul, Uschiubul, pentru ca, pe urmă, să fie bătuți la râul Morava și opriți de a mai lucrà prin trecerea, *pe la Vidin*, a auxiliarilor unguri (7), un

(1) *Ibid.*, p. 80.
(2) Acropolitul, p. 23.
(3) Choniates, I, pp. 568—9.
(4) *Ibid.*, pp. 571, 612 și urm., 706.
(5) *Ibid.*, p. 620.
(6) *Ibid.*, p. 679.
(7) *Ibid.*, pp. 569, 588 și urm. Cf. Jireček, *Geschichte der Serben*, I, pp. 273—4.

www.dacoromanica.ro

Chrysos, românește Hârsu, iea pentru dânsul ținuturile macedonice (1). Cucerind Prilepul, după ce înfruntase pe Impăratul însuș, el străbate —întocmai ca Samuil— până în fundul Peloponesului, pe un drum cunoscut de Albanezi și de Vlahi(2). Reședința lui erà la Prosec, pe Vardar, sus pe stânci.

Ajutat de iurușul repede al Cumanilor săi, Ioniță-și poartă oștile în toată Tracia. El nu mai e, după 1204, când Impărăția ortodoxă a căzut, șeful rebel al Vlahilor prădalnici. Ortodoxia cere un reprezintant încoronat, luptător și stăpânitor. In această calitate se înfățișează el împotriva Latinilor stricători de lege, despoietori de biserici și mănăstiri, prigonitori de clerici. Toată intoleranța bizantină se strânge în jurul lui, îl sprijină și-l îndeamnă. Iată-l la Seres, la Berrhoe (Eschi-Sagra), la Filipopol, la Demotica, la Perint și până la Athyra. Orășenii din Demotica, unde erà adăpostit și Patriarhul, care moare acolo, îl proclamă Βασιλεύς (3).

Negocierile cu Papa trebue înțelese ca o silință dibace de a căpătà și recunoașterea Apusului. Ioniță râvnește coroana Bizanțului, căci el e Impărat al «Romeilor (Romanilor) și Bulgarilor», precum în Apus purtătorul coroanei date de Papă la 800 e Impărat roman de nație germanică. Cancelaria romană e însă bine pregătită: datoare să cruțe pe Greci, apoi pe pupilii, nu totdeauna supuși însă, din Constantinopol, ea știe numai de un «rege» și, înlăturându-se Romanii, în cari se face a vedeà Români, deci Vlahi — informații exacte veniau dela Curtea Impăraților Răsăritului—, ea vorbește numai de acești supuși dintru început: Vlahi și Bulgari. Iar, pentru a îndulcì lecția, se intinde lăudătoare, de o potrivă, asupra originii romane, ca și asupra antecesorilor imperiali din Bulgaria dela Preslav (4). Mai departe n'a putut ajunge întemeietorul Impărăției dela Târnova(5).

Ea nu puteà să dureze decât atâta timp cât erau Francii în Bi-

(1) Choniates, p. 643 și urm., 665. Cf. Jireček, *l. c.*, pp. 285–6.

(2) Choniates, p. 708.

(3) *Ibid.*, p. 835.

(4) Cf. *Geschichte des rumänischen Volkes*, I, p. 124 și urm. Mă îndoesc că scrisorile din anii 1199 și 1202—3 ar fi în adevăr anterioare anului 1204. Regret că n'am ediția școlii franceze din Roma a registrului lui Inocențiu al III-lea.

(5) Supunerea către Sfântul Scaun a episcopilor de Velbujd, de Preslav, de Uschiub, de Prizren (*Prisdiani*), de Niș și de Vidin (Hurmuzaki), I, p. 29, no. XX, nu arată de loc subordonarea lor către noul «Patriarh», și încă mai puțin întinderea Imperiului bulgăresc asupra acestor provincii. V. *ibid.*, p. 28.

www.dacoromanica.ro

zanț. *Trăiă prin elementul bulgăresc mai puțin decât prin oricare altul.* Și încă și în acest timp, în calea ei au stat totdeauna, nu Latinii, cari totuș au prins rădăcini pe coastele Adriaticei și în Morea, ci concentrările legitimiste grecești din Epir. Asupra acestora trebue să ne îndreptăm luarea aminte, fiindcă ele nu înseamnă altceva decât, după sfărâmarea statului lui Chryses, la moartea acestuia, *întrebuințarea de Greci, — aici ca și în Tesalia — a acelui element nou cari sunt Albanezii și Vlahii.*

Urmașul lui Ioniță, mort, în împrejurări întunecate, *lângă Salonic*, pe care l-ar fi luat de sigur, nu fu vreunul din fiii lui Asan, Ioan sau Alexandru, cari pribegiră la Cumani, ci Borilă, fiul unei surori a mortului, pentrucă, precum s'a spus, el erà cel mai mare dintre reprezintanții casei domnitoare (1). Ioan Asan, urmașul său, după scurtă vreme, începe lupta cu Epirul, de care am vorbit.

Familia Angelos Ducas, care întemeiase aici o domnie, un «despotat» —*numele se întâlnește acum întâiaș dată*,—erà înrudită și cu Bulgarii: un Radomir Bulgarul luase în veacul al XI-lea pe o Dukaina (2). In orice caz, ea știù, supt Mihail și fratele său, Teodor, să iea caracterul, simplu, patriarhal, potrivit cu poporația din aceste văi. *Despotatul Apusului* (δεσπότης τῶν δυσικῶν) (3) se prefăcù tot mai mult într'o Albano-Vlahie cu domni greci.

Cronica grecească a timpului arată că Teodor și-a supus, pe lângă Durazzo, care-i dădeà legătură cu Marea, tocmai acele ținuturi cari sprijiniseră dela începutul veacului al XI-lea formațiunile politice din Apusul peninsulei: Ohrida, Prilepul, ținutul Albanezilor («Albanos») și Tesalia toată (4). Pe de altă parte, el ajungeà până la Salonic. La proclamarea sa ca Impărat, făcù slujba Arhiepiscopul bulgăresc, și acelaș cronicar asigură că Teodor a cârmuit bulgărește, după tradițiile politice și poate, adesea, și în limba de stat a Bulgariei (5). Impiedicând înaintarea Imperialilor greci din Asia, dela Nicea, cărora le luă Adrianopolul, el păreà menit să înnoească în forma bizantină, tradițională, ceeace făcuse în forma revoluționară bulgaro-vlahică Ioniță.

Lupta dela Klokotnica, în 1230, dădù lui Ioan Asan în părțile

(1) Gheorghe Acropolitul, pp. 26—7, 35.
(2) Ana Comnena, I, p. 399.
(3) Pachymeres, I, p. 21. Cf. Jireček, *Geschichte der Serben*, I, pp. 293—4.
(4) Gheorghe Acropolitul, p. 27 și urm.
(5) Pp. 36—7.

www.dacoromanica.ro

vestice tot ce luaseră până atunci Epiroții și se enumeră Seres, Pelagonia, Prilep, Elbasan și *Marea-Vlahie* întreagă (1). Mai târziu Ioan, fiul lui Teodor, cel prins, orbit și apoi liberat de Țarul înrudit, merge cu șase corăbii în această Marea Vlahie, unde ocupă Pharsale, Larisa, Platamona (2). Al doilea Mihail Angelos iea Vodena și Ostrov, cedează Croia, în teritoriul albanez (ἐν τῷ Ἀλβανῷ) și alege ca reședință Larisa; Arta, Ianina, insulele vecine erau ale lui. El va luà ajutor dela Sârbi și Albanezi în luptele sale de revoltat (3). Vlahii nu-i vor lipsì, și între cei amestecați în luptele lui cu Niceenii pentru Diaboli, Prespa, Pelagonia, e și Borilă Lungul, Βορίλα Λόγγος (4). Nu treceà mult și, câțiva ani numai după moartea lui Ioan Asan, Paleologii din Nicea intrau în Constantinopol. Ei începeau prefacerea vechiului Imperiu universal, de o intransigență ortodoxă absolută, într'o «Rhomais» națională, aplecată la toate concesiile oportunismului religios. Atunci—și numai atunci—, cu schimbări dese de stăpânitori bulgari nevrâstnici sau netrebnici, *îi răspunse, în Zagora și dincolo de clisuri, o Bulgarie națională.*

Ea nu se întindeà la Nordul Dunării. Pasagiul din Rubruquis: «ultra Danubium versus Constantinopolim: Valachia quae est terra Assani, et Minor Bulgaria, usque in Solonomam (5)», se referă la Valahia tesaliană, la Bulgaria „mică" dela Ohrida, în legătură amândouă cu Salonicul.

Această nouă Bulgarie erà așà de slabă, încât, departe de a stăpânì ea la Nord linià Dunării, a primit necontenite înrâuriri stăpânitoare de acolo. Ungaria, refăcută după năvălirile Tătarilor, dă pe una din soțiile lui Ioan Asen, și fiul lor Caliman, Căliman, poartă numele sfântului național maghiar Coloman (6). In afacerile bulgărești ca și în cele sârbești se amestecă tot mai mult Uroș, ginerele regelui Ungariei (7). In curând, întărindu-se Banatul, din nou creat, al Macioviei (Macsó), ca și cel, dela Apus, al Bosniei, un aliat prin căsătorie al dinastiei arpadiene, principele rutean Rostislav de Haliciu, al cărui fiu se numește Mihail, nu numai că joacă un rol de su-

(1) *Ibid.*, p. 46.
(2) *Ibid.*, p. 66.
(3) *Ibid.*, pp. 98—9, 151—2.
(4) *Ibid.*, p. 179 nota, 180.
(5) Și în Hurmuzaki, I, pp. 265—6.
(6) Gheorghe Acropolitul, p. 69.
(7) *Ibid.*, pp. 134, 162.

www.dacoromanica.ro

praveghetor la această graniță, dar se înfățișează și ca unul din pretendenții la tronul Țarilor (1). Și în sfârșit la Vidin se ridică, de sigur nu fără sprijinul Ungurilor și Românilor, acel Sfentislav care va ajunge să-și ocupe trecător Impărăția (2). Tot din aceste părți, va plecà apoi și Terterii, întemeietorul noii dinastii bulgărești.

Pe acest timp—și de multă vreme—supt Nogai țerile noastre erau cuprinse în marginile vastului Stat tătăresc, pe lângă care valoarea militară a Bulgariei după uzarea puterilor vlahe, cari nu mai jucau acum nici un rol, însemnà de sigur prea puțin. «Sciții de peste Dunăre», παρίστριοι, vor încercà îndată, prin fiul de Han Ciochi, o dominație directă a Tătarilor în Târnovo (3). „Cuman" ca și Terterii, Eltimir e ginerele lui Myltzes, despre care se va vorbì îndată, și joacă un rol în luptele bulgaro-bizantine dela sfârșitul veacului al XIII-lea (4).

Totodată pământurile macedonene, cu Ohrida, sunt smulse între Niceeni și Bulgari. Dintre «ciobanii» și «boarii» (ποιμένες, συβώται) «bulgari» de acolo se ridică și uzurpători ca Dragotă (5). Până în Rodope pătrund turmele vlahe ale «Dacilor», dintre cari se citează pe la 1330 un Șerban, Σορμπάνος, amestecat în luptele celor doi Andronici (6). Vlahii au ajuns însă după 1261 credincioșii și vitejii ajutători ai Imperiului: îi vedem așezați pentru paza Capitalei între Constantinopol și Vizya (7). Și în acelaș timp frații lor dela Dunăre, «Tătarii creștini», Alanii (Ἀλάχοι, Αλάνοι), conduși de episcopul de Vicina, sunt strămutați mai adânc în Impărăție, unde în curând se revoltă (8). Rolul lor ca apărători ai Asiei Mici împotriva Turcilor a fost expus aiurea (9).

Vlahia-Mare cu «Megalo-vlahiții» săi, trăià în autonomia ei îndătinată. Fiul bastard al lui Mihail al II-lea de Epir iea pe fata unuia din șefii lor, Taronas (10). Dar Andronic al II-lea Paleologul vrea să așeze acolo pe fiul său Teodor, soț al fetei ducelui catalan din Atena:

(1) Jireček, *Geschichte der Serben*, I, p. 315 și urm.
(2) Pachymeres, p. 181.
(3) *Ibid.*, II, p. 80.
(4) *Ibid.*, pp. 406—7.
(5) *Ibid.*, p. 120—1, 12. Cf. *ibid.*, p. 80.
(6) Ioan Cantacuzinul, I, p. 147.
(7) Pachymeres, II, pp. 106—8.
(8) *Ibid.*, p. 307 și urm.
(9) Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, I, p. 137 și urm.
(10) Pachymeres, II, p. 84.

www.dacoromanica.ro

Franci și Bizantini ar fi atacat împreună pe «domnul» local. Căsătoria nu se făcù însă și acest dinast luă pe Irina, fata din flori a lui Andronic; lui Teodor i se păstrà o despăgubire în părțile grecești ale Etoliei (1). Totuș Latinii îngustară necontenit provincia lui Ioan Duca al Tesaliei (2). El fu ucis în curând de nepotul său, despotul Acarnaniei și Etoliei, fiu al contelui Cefaloniei (3).

Ofensiva latină, catolică, normandă nouă se sprijină pe Albanezi (4), dacă nu și pe Vlahi. Dar și în Tesalia aceste domnii separatiste grecești stăpânind o poporație vlahică despre care izvoarele n'au de ce să ne vorbească, dispar în certe și crime. Ioan Orsini, acest comite al Etoliei și Acarnaniei, cade omorît de însăș soția lui. Fiul, minor, al comitelui Nichifor, se adăpostește la principesa de Ahaia—latină—, în Patras. Mamă-sa Ana e primită la Curtea Paleologilor, și Impăratul, care va ispiti la dânsul și pe moștenitor (1337—8), ajunge domn în tot Epirul, unde vieața liberă a Albanezilor, cari se amestecă puternic în aceste schimbări, nu se putuse ridică mai mult decât în Tesalia vieața liberă a Vlahilor (5).

Trebuì mai târziu cucerirea lui Ștefan Dușan, regele sârbesc și Țar, cu toate schimbările ei (Simion, fratele lui, în Epir, Hlapen în Berrhoe și Vodena, Albanezul Blasiu Matarango lângă Durazzo, Novac la Prespa), pentru ca în Preliub Tesalia să capete un nou Domn. Dușan el însuș se ziceà de altfel la 1349 și «despot de Arta» (peste Albanezi) și «Blachie comes». Tot atunci Arta căzù în mâinile «despotului» Simion, fratele, pomenit mai sus, Țarului (6). După moartea lui Dușan, și Tesalia ajunse a lui Simion, după ce Nichifor, reapărut o clipă, căzuse în luptă ca dânsul. Fiul lui Preliub, Toma, stăpânì numai în Ianina, nu și în Arta, ajunsă național albaneză. Apoi în haosul politic al luptelor pentru domnie dintre Andronic cel Bătrân și cel Tânăr, iar apoi între Ioan al V-lea și Ioan al VI-lea, Vlahii se strâng în alcătuire deosebită supt sebastocratorul și despotul Gavril Ștefan, care moștenise pe unul dintre diadohii stăpânirii lui Dușan; ei cer pe Cantacuzino la ei și capătă pe Ioan Angelos. Apoi tot ei, Malacasii, Buii, Mesariții: Μαλακάσιοι, Μπουΐοι καὶ Μεσαρίται, se arată liberi, ἀβασίλευτοι, ascultând numai

(1) Gregoras, I, pp. 237—41, 249.
(2) *Ibid.*, pp. 278—9.
(3) *Ibid.*, p. 318. Cf. Ioan Cantacuzinul, I, pp. 495—504, 509 și urm.
(4) Jireček, *Geschichte der Serben*, I, pp. 322—3, 338—9.
(5) Gregoras, I, pp. 536, 546, 553—4.
(6) Jireček, *Geschichte der Serben*, I, pp. 395, 415, 420.

www.dacoromanica.ro

de «filarhii», de celnicii lor, cari ieșiră înaintea Impăratului (1). Pe lângă șefii bizantini trăiă însă instituția veche, ἀρχή, căreia i se zice acum κεφαλή, supt Turci *chefaliĭa* (2).

Luptele acestea ale lui Ștefan Dușan pentru a luà Impărăția pe care și-o disputau tânărul Paleolog Ioan al V-lea și istețul bătrân Ioan al VI-lea, Cantacuzinul, se poartă toate în Macedonia, și la capătul ei spre Tracia și spre Mare, Berrhoe, Seres, Salonic. Ștefan fu proclamat «Impărat al Romanilor și Serbilor» și uns de un Patriarh slav. El erà să-și încheie zilele ca stăpânitor macedonean, la Diaboli, găsindu-și locul de odihnă în Uschiub, fără ca părțile deia Dunăre, unde înaintau Ungurii, al căror Banat bosniac rămase în picioare, să fie prea mult ținute în seamă. Acolo, la Nord, Ludovic cel Mare, regele Ungariei, din ramura napolitană a Casei de Francia, duceà mai mult decât tatăl său, Carol-Robert, o mare politică imperială, menită să așeze în Constantinopol pe un moștenitor, mai puternic și trainic, al lui Balduin de Flandra. Căutase să organizeze politic și militar hotarul despre Tătari, din care ieși pentru el o neașteptată și neplăcută Moldovă, lângă o Țară-Românească neatârnată, și el erà să încerce, prin luarea Vidinului, prin crearea Banatului bulgar—tatăl său întărise Timișoara, unde stăteà adesea,—luarea în stăpânire a Balcanilor. Polonia fu căpătată prin moștenire. Astfel Dușan erà răspins către Constantinopol, în acelaș timp când întărirea dominației venețiene pe coasta balcanică a Mării Adriatice îi închideà drumul spre Apus, de unde o singură dată veniră soli ai Papei, dar numai pentru împăcarea cu Ungaria.

Erà, de fapt, cu pretenții asupra Constantinopolei, un stat macedonean, cu aceleași elemente de sprijin ca și în formațiunile de stat anterioare, *poate cevà mai pronunțat slav, pentrucă începuse acuma curentul de emigrare al Albanezilor către Hellada.* Și ca stat macedonean a și pierit, în lupta dela râul Marița (20 Septemvrie 1371), după care se stinse, în urma concurenților săi uciși, în deplină obscuritate, și fiul lui Dușan, cel de-al doilea și ultimul Țar sârbesc.

Vechea Dioclee încercă atunci să ne organizeze deosebit. Trei frați răsăriră pentru aceasta, pe la 1370, într'un timp când Greci cu nume mari țineau Avlona și Kanina și Albanezi înlocuiau pe dinastii

(1) Ioan Cantacuzinul, I, p. 474, II, pp. 309—10, 312.

(2) *Ibid.*, pp. 320—1. La p. 322: ἄρχοντες ἐν Βλαχίᾳ și: ψωσσάτον ῥωμαϊκὸν καὶ ἀλβανιτικόν. V. și p. 355. V. cartea mea *The Byzantine Empire*, p. 202 și urm.

www.dacoromanica.ro

greci în Epir (familia Spatas). Cel mai nou istoric al Sârbilor, d-l Jireček, recunoaște că *numele de Balșa al celui mai însemnat dintre ei, e vlahic.* Cei trei frați încercară a răspînge pe Turci, dar fură învinși într'o luptă mai mare, după 1380. Totuș și mai departe ei se mănținură între Turci și Venețienii de pe coastă, având și pierzând după împrejurări Budua, Drivasto, Antivari și chiar Scutari, pe când la Durazzo Albanezul Carlo Topia—numele e al lui Carol de Anjou—înlocuià pe dregătorii vechiului stăpân, regele normand al Neapolei.

Topia, neamul Spatas din Arta și Ianina, Ducaginii, Pastrovicii, Leca Zaccaria sunt nume însemnate în lupta pentru neatârnare a Albanezilor. Și trebue să se admită că Epiroții au avut în aceste mari și grele silințe măcar un statornic și sigur aliat, pe Vlahi. Aceasta cu atât mai mult, cu cât acei Albanezi, αὐτόνομοι νομάδες din Tesalia, de cari vorbește Cantacuzino (1), sunt de sigur Vlahi și tot așà Malacasii, Buii, Mesariții, pomeniți și mai sus(2).

Comitatul lui Lazăr Greblianovici, despotatul bizantin al fiului său Ștefan, vasal al Turcilor, cărora le servì în Asia Mică, turbulenta activitate, cu schimbări mari de noroc, a lui Gheorghe Brancovici, lâncezeala fricoasă a fiilor acestuia constitue mai mult un *capitol de istorie dunăreană, pe jumătate unguresc.* Belgradul, Semendria, Golubaciu sunt cele trei locuri în jurul cărora se concentrează aceste ultime sforțări. Și ridicarea Bosniei, din care politica maghiară făcù un regat, a Herțegovinei, desvoltată cu decret imperial dintr'un simplu Voevodat—nu mai puternic decât al unui Hrvoie, al unui Sandali, cari stăpânesc *hinterlandul* dalmatin în cea dintâi jumătate a veacului al XV-lea — înseamnă acelaș lucru: *învierea prin influența regilor Ungariei a părții de către Dunăre din neamul sârbesc.* Ea scăzù odată cu energia ungurească și pierì cu mult înainte ca aceasta să se fi stins cu totul.

Insemnătatea tot mai mare a Mării Negre de când Genovezii, ajutători ai Paleologilor, îi despicau siguri valurile și ridicau contoare pe țărmuri, tindeà să creeze o vieață separatistă în regiunea porturilor. Un Myltzes stăpânì câtva timp Mesembria și Anchialul, cari se întoarseră la Imperiu, din care însă erau să se despartă pentru a formà zestrea principesei bizantine menite Țarului bulgăresc Constantin Tih (1). Myltzes, un vechiu dușman al acestuia, pe

(1) I, p. 450.

(2) *Ibid.*, p. 474. Cf. Jireček, *Geschichte des Serben*, I, p. 424, nota 5.

www.dacoromanica.ro

care-l și închisese odată în Stenimachos, era ginerele lui Ioan Asan și, când se retrase pe moșia sa dela Scamandru, fiul său luă pe o fată a Impăratului. O soră a acesteia se măritase cu Miliutin, fiul lui Uroș al Serbiei (2). Acest Ioan fiul lui Myltzes, sau «Ioan Asan», jucă apoi rolul de pretendent.

Am văzut situația de conducători pe care o au mai multe decenii între «Alanii» români episcopii de Vicina, la despărțirea gurilor Dunării (3), Luca (4) și alții dintre cari Țara-Românească va luà, curând după înființarea ei, supt Alexandru Basarab, pe cel dintâiu exarh patriarhal, ca episcop și Mitropolit.

Pe acel timp luptele interne dintre Greci, ca și luptele acestora cu Bulgarii, cu Sârbii ridică aventurieri, cari ocupă trecător anume teritorii. Ei vin mai ales din Nord. Astfel acel Momcilă — din «momč», fecior de oaste, — care aveà peste o mie de călăreți și din care Bizanțul făcù odată un despot (5). Astfel «Alanii» Itilis și Temiris — Tătari curați —, Ungurul Janos, Ἰνᾶς, Rusul Ivan (6). Astfel cei 2.000 de Cumani, cari merg prin Dalmația în Tracia și sunt exilați apoi pentru înțelegeri trădătoare cu «Sciții» în Lemnos, Thasos, Lesbos (7). La «Sciți» fugise și Sișman, fiul Țarului Mihail cu sora lui Ștefan Sârbul, și Bizantinii amenințau să-l trimeată cu corăbii la Vidin (8).

In cursul luptei legitimiștilor din Constantinopol împotriva lui Ioan Cantacuzinul, regenta Ana cerù ajutorul lui Balica din Karbona (Μπαλίκαν τινά, τοῦ Καρβωνᾶ ἄρχοντα). Acesta trimete, cu 1.000 de ostași aleși, pe Teodor și pe Dobrotici (Τομπροτίτζαν), cari răscoală orașele dela Mare. Balica (v. și Balc, Balița, etc.) e un nume românesc, și Dobrotici nu înseamnă decât «fiul lui Dobrotă», nume general balcanic, întrebuințat și la Români (v. Dobrotești, Dobroteasa ș. a.), cari au o întreagă serie de nume asemănătoare: Làiotă, Balotă, Calotă, Coșotă, Boșotă, Gèrotă, Còcotă, etc. Dintre cei doi *condottieri*, Dobrotici avù mai mult noroc: fu făcut soț al fiicei puternicului curtean Apokaukos și stra-

(1) Pachymeres, II, pp. 210—1, 343.

(2) *Ibid.*, p. 349 și urm. Cf. și *ibid.*, p. 435. Cf. Jireček, *Geschichte der Serben*, I, p. 323.

(3) Cf. *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 47 și urm.

(4) Pachymeres, II, p. 377.

(5) Gregoras, pp. 703—4.

(6) Ioan Cantacuzinul, I, pp. 173, 468. La p. 175 Românii sunt numiți de cronicar Οὐγροβλάχοι și Tatarii «Sciți». Aiurea suntem Geți (pp. 465—6).

(7) *Ibid.*, p. 259.

(8) *Ibid.*, II, pp. 19—20, 52 și urm., 55.

www.dacoromanica.ro

eg, precum Momcilă ajunsese despot. După înfrângerea dela Selymbria și întoarcerea lui Teodor, el rămâne și mai departe la Constantinopol, până ce capătă cuibul de pradă al Midiei lângă Mare. Acolo fu silit să se predeà, de trupele unite ale lui Ioan al V-lea și lui Ioan al VI-lea (1). Pe atunci ar fi încercat, după Hopf (2), să așeze ca Impărat în Trapezunt pe Mihail fiul lui Ioan al V-lea Paleologul, după care și-ar fi măritat o fată. Mai târziu el își află alt adăpost la Kozeacon și Emona apoi lângă Mesembria la Kalliakra și prin anii 1370 avù de lucru și cu Genovezii, cari erau acuma, în locul Tătarilor, domni și în Cetatea-Albă, ca și în Chilia (3).

Inseamnă oare aceasta că el erà, cum i se pare lui Schiltberger, Bavarezul scăpat din robia turcească, un principe separatist (4)? Să vedem.

Țarul bulgăresc Alexandru își împărți stăpânirea între fiii Sișman și Strașimir. Pentrucă mai fuseseră stăpânitori bulgărești în Vidin, acesta din urmă, soț al unei fete a lui Alexandru Basarab și cumnat al lui Uroș, Țarul sârbesc, care țineà pe cealaltă fată, fu așezat în acest oraș, cu drepturi imperiale depline, pe cari le vădesc diplomele păstrate dela el (5). Dobrotici nu erà însă în nici o legătură cu familia Țarilor, și el nu înlocuește vechiul său nume de șef de bandă cu un altul, luat din șirul domnitorilor anteriori. Pământul său n'are hotare bine definite. Dar Varna ca și Kavarna, ca și Silistra, ca și Chilia și castelele dela mijloc erau vechi posesiuni patriarhale (6), pe cari el n'ar fi îndrăznit, din punct de vedere religios, să le încalce. (Numai Bizantinul târziu Chalkokondyles (7) dă lui «Dobrotikes Bulgarul» *pământul pe unde se merge către Varna și Kalliakra* și cronicile turcești adaugă Varna «și țara vecină».) Nu pentru gurile Dunării s'a luptat el cu Genovezii, ci pentrucă, în răsboiul acestora cu Venețienii, vestita «guerra di Chioggia», va fi fost tocmit de către Republică. Calitatea lui erà numai aceea de «domn de Zagora», de «domn bulgăresc» (8).

(1) Ioan Cantacuzinul, II, p. 585 ; III, pp. 62—3.

(2) *Griechenland*, II, p. 28, col. 1 Miklosich și Müller, *Acta patriarchatus*, I, p. 367, no. CLXVI.

(3) V. Iorga, *Notes et extraits* I, p. 9.

(4) *Reisen*, ed. Neumann, p. 39.

(5) I. Bogdan, în *Archiv für slavische Philologie*, XVI, p. 544 și urm.

(6) Miklosich și Müller, *Acta patriarchatus*, I, p. 95.

(7) P. 326. Cf. *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 51.

(8) Hopf, *l. c.*, II, p. 28, col. 1.

www.dacoromanica.ro

După moarte Genovezii îi zic numai: «domnul Dobrotici» și fiului, urmașului său Ivanco nu i se dă nici un titlu. Din tratatul pe care-l încheie acesta cu Genovezii la 24 Maiu 1387 se vede că el avea un «teritoriu», dar că el putea cuprinde *un singur* consul genovez, că n'avea orașe cunoscute — cum e Varna, care la 1366 era încă a lui Sișman, precum se vede din cronica expediției lui Amedeu de Savoia, și în Bulgaria,—căci s'ar fi spus anume ; că totuș avea un punct la Mare, căci el e asigurat contra atacului corăbiilor Republicei și, în sfârșit că,—precum se înțelege și din numele solilor, Costa și «Jolpanus», ceeace înseamnă Ciolpan, nume des la noi în veacul al XVII-lea (1)— supușii săi *nu* erau numai Bulgari și nu în rândul întâiu Bulgari, ci «Greci, Bulgari sau alții, oricari ar fi (2)».

Partea dela Dunăre era toată a lui Sișman: Nicopolea, Sișstovul, Silistra (3). Noul stat muntean, pornit, în clipa năvălirii turcești, pe o ofensivă menită să-l substitue imperialismului slavo-bizantin, luă supt Vlaicu Vodă Vidinul și Nicopolea (4) și al doilea sau al treilea urmaș al lui Vlaicu, care fusese scos de împrejurări din Vidin în folosul lui Strașimir, Mircea, aveà, pe la 1387, pe lângă principatul său și feudele ardelene: «Țerile Tătărești», deci tot ce stăpâniseră Tătarii la gurile Dunării, până la «principele Dimitrie», pomenit într'un privilegiu de comerț ardelean din acest veac (5), apoi «ambele maluri ale Dunării până la Marea cea Mare» și cetatea Silistrei (6). In actul din 1390, un tratat solemn cu Polonia, Mircea e domn al Silistrei și numai «despota terrarum Dobrodicii», — Ivanco fiind acum, foarte probabil, mort; stăpânirea asupra malului drept al Dunării nu se mai pomenește, dar nu ea a fost înlocuită prin această mențiune, ci cealaltă: a «țerilor tătărești». Odată, e vorba de «multe orașe turcești», dar titlul se mănține în liniile generale acelaș până la 1406, pentru ca dela acea dată să dispară, reapărând doar la 1413, în vară (7).

(1) Ciolpan se chiamă și un fel de copaci. V. tabla la Cronica expediției în Morea, ediția Comisiunii Istorice a României.

(2) *Notices et extraits des mss. de la Bibliothèque du Roi*, XI, pp. 65—71. Cf. *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 55 și nota 1.

(3) Leunclavius, *Historiae*, col. 266, 268—9.

(4) V. articolul meu *Lupta pentru stăpânirea Vidinului*, în «Convorbiri Literare», anul 1900.

(5) Zimmermann-Werner-Müller, *Urkundenbuch*, II, p. 315, No. 917, an. 1368.

(6) Cipariu, *Archivu*, pp. 77—8=*Sbornicul* din Sofia, IX (1893), p. 327=Hasdeu, *l. c.*, p. 5 și Venelin, *Documente vlaho-bulgare* (rusește), p. 9.

(7) V. și I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țerii-Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească*, I, București 1905, p. 3.

www.dacoromanica.ro

Nu e vorba numai de forme zadarnice, cari se găsesc doară într'o cancelarie veche. Am spus aiurea că, după înfrângerea Turcilor de Sârbi la Pločnik, Mircea a trecut Dunărea luând cetățile de pe celălalt mal. Expediția lui Alì Pașa le smulge însă dela Bulgari: și Nicopole, în care se închisese Sișman, și Silistra, predată de acesta și unde se așează Iacșì-beg Timurtaș-oglu. Cronica turcească spune însă apriat că «pe aceste castele și cetăți altădată, trecând Dunărea, le ocupaseră Muntenii în Bulgaria». După moartea lui Murad, ucis în lupta dela Cosovo, Mircea își reieà posesiunile de peste Dunăre, cari cad iarăș supt Turci la 1391—2, Sultanul Baiezid trecând în 1394 Dunărea pentru a cucerì și malul stâng. De aceea la 1392 Mircea își zice numai Domn «din munți până la hotarele tătărești». Această stare de lucruri ține până la năvălirea lui Mircea din 1393 — când se ocupă, poate, Nicopolea, — în orice caz până la expediția dela 1396, când cruciații redau creștinătății malul stâng. Profitând de lipsa Sultanului, Mircea revine, și de aceea, după distrugerea Țaratului de Vidin, Baiezid apare în 1397 ca să ocupe Silistra, poate și Nicopol. In Maiu 1399 Muntenii aveau iarăș amândouă malurile. Și nu ne mirăm că Mircea o spune în 1406—13 (dar nu în 1403), pentrucă el așezase în domnia asupra Osmanilor pe prietenul său Musa. «Orașele turcești» îi fură cedate acum ca feudă. In sfârșit expediția lui Mohammed I-iu, biruitorul asupra lui Musa, face să se piardă, în 1417, Severinul și Giurgiul. Soarta Țerii-Românești erà hotărîtă. Dar, la orice răscoală, Dan al II-lea, Vlad Țepeș, Mihaiu Viteazul, Radu Șerban se aruncară asupra cetăților dunărene, — nu ca Români, ci ca reprezentanți ai ideii imperiale creștine.

Cu aceasta se oprește deocamdată cercetarea noastră. Incă în veacul al XV-lea, scriitori bizantini ca Laonikos Chalkokondyles (1), știau bine că «acelaș popor s'a așezat din Dacia până în Pind și în Tesalia» și că «unii ca și ceilalți se zic Vlahi (2)» și în sfârșit că, asemenea în limbă cu Italienii (παραπλησίᾳ τῶν Ἰταλῶν), samănă cu ei și în felul de vieață, de arme și în toată pregătirea (σκευή). Și, însemnând că între posesiunile despotului Teodor erà și Pindul, el spune că «acolo sunt Vlahi, de acelaș graiu cu Dacii dela Dunăre» (3).

* * *

(1) P. 35.

(2) Ὧ δὴ καὶ ἀπὸ Δακίας ἐπὶ Πίνδον τὸ ἐς Θεττάλίαν καθῆκον ἐνοικῆσαν ἔθος· Βλάχοι δὲ ἀμφότεροι ὀνομάζονται.

(3) *Ibid.*, pp. 77—8. Caracterizarea că sunt un neam aplecat spre traiul nomad (πρὸς τὸ νομαδικώτερον τετραμμένον) e luată după cei din Pind.

www.dacoromanica.ro

Din această scurtă ochire se desfac pentru judecătorul obiectiv următoarele concluzii:

a) Că dincoace și dincolo de Dunăre s'a desfășurat până în veacul al VII-lea, la venirea Bulgarilor, dacă nu aceeaș vieață națională — limba fiind deosebită, romanică de o parte, mai mult slavă de altă parte, — aceeaș vieață politică;

b) Că Bulgarii năvălitori s'au contopit răpede între supușii lor slavi, fără a le da măcar o formă de Stat originală, datorită lor;

c) Că această dintâi «Bulgarie» aveà caracterul cultural grecesc, și nici decum pe cel slav, poate chiar după creștinarea lui Boris-Mihail;

d) Că Simion Țarul nu creează altă vieață politică decât a necontenitei râvniri către Constantinopol, pierzând deci opera înaintașilor săi în ordinea de idei bizantine;

e) Că, nefiind o capitală, decât târziu la Tungea, țermul drept al Dunării nu interesà direct pe Bulgari, că el nu erà poate nici administrat de dânșii și că admiterea unei prezențe a lor ca stăpânitori pe malul stâng e o imposibilitate; că Rușii au atras luarea aminte asupra acestui țerm;

f) Că rassa albaneză și rassa vlahică ridică după căderea Imperiului bulgar o nouă «Bulgarie», în care elementul lor e precumpănitor;

g) Că ea nu ajunge nici la Dunăre, nici la Marea Neagră;

h) Că aceeaș e soarta celorlalte formațiuni apusene, și a Sârbilor diocleați; că Vlahii creează Imperiul Asăneștilor și că Vlahi și Albanezi susțin partea de Apus a lui supt Hârsu, pe când în cea dela Răsărit Vlahi din Pind și Români-Cumani dela Dunăre dau o mare parte din luptători;

i) Că Serbia diocleată creează prin Nemania statul sârbesc unitar;

j) Că numai când Paleologii prefac Βασιλεία τῶν Ῥωμαίων în Ῥωμαΐς, Bulgaria, mărginită în hotarele ei, capătă un caracter național;

k) Că, în acelaș timp, supt dinaști greci și șefi proprii, Epirul albanez și Tesalia vlahă trăesc aproape neatîrnate, fără a se puteà însă consolidà;

l) Că pe Macedonia, ajunsă mai pronunțat slavă prin emigrarea spre Sud a elementului albanez și vlah, se sprijină mai mult Imperiul, care nu e național sârbesc, ci roman de Răsărit, al lui Dușan.

m) Că Nordul Dunării dă stăpâni tătari, dinaști bulgari, auxiliari

www.dacoromanica.ro

vlahi Peninsulei Balcanice înainte de întemeierea statelor românești;

n) Că Dobrotici e un simplu aventurier, ocupant al unui castel într'o țară în care se aflau și Greci și «alte nații»;

o) Că Vlaicu Vodă și Mircea, Domni ai Țerii-Românești, au încercat a reluà pentru Români tradițiunile Imperiului, că au avut Dunărea până la guri și fără Mohammed I-iu ar fi rămas acolo.

Aceste încheieri nu caută a ingustà nici un drept național existent astăzi, dar ele sunt de natură a face să se respingă pretenții cari trec dincolo de acest drept, singurul de care o minte luminată și un suflet cinstit—necesare și în călăuzirea popoarelor—au a se conduce.

---

*

www.dacoromanica.ro

ANEXE

(Menite să arăte supremația culturală a Românilor asupra Balcanului în veacurile următoare.)

I.

15 Iunie 1646. Mateiu Basarab, Domnul Țerii-Românești, face o danie mănăstirii Maicii Domnului din Trebinje (Herțegovina).

Ѣ҃ законѣ повелѣ ѓ҃ѣ ѣ҃ сном і҃славо҃ на вѣсѣкко лѣто десетвовати елика аџе стежит. И сѵвѣдещи апо҃лы с҃ти и вѣ҃носни ѡ҃ци сѵвещает на помоџ҃ и на блгодѣтелство дша нашем, и прѣдаше на послѣдним чедом нх ѡ҃ви мл҃твоа и вдѣнїем и постом, ови мл҃стнѣмй и поканїем ѡгрѣбати се wт вѣсѣкы зл҃ы, сѣ вѣсѣкон вѣрою да готови ѕ҃дем ѕелишати сладки глас: прїидѣте къ мнѣ вѣси трѫждаещиса и wбрѣменѣни и аз ѕпокои ви, прїидѣте блгословенїе ѡ҃ца моего наслѣдѕити ѓ҃готованое вам ц҃рство wт сѫженїе миро҃ вѣзлакх бо се дасте ми ѣсти, вѣжеджах напости ме, странень бѣх и вѣведости ме, боленъ и вѣ темнице бѣх прїидосте къ мнѣ. Се же и аз блговѣрни и блгочистивїи хр҃столюбївин и самодрѫжанїи і҃ѡ Матею Басарабъ воевода, бжїею мл҃стїею бжїею даровање ѡвладаещо ми и гсподвоещо ми вѣсон земле оуг҃рѡвлахиское ревнѕе послѣдовати ѕво дрѣвним ц҃рем и г҃дрьм и землѧна сѣ блгодѣтелство и мирни проповодише и нбсномѕ цртвїе сподобише се. паки вѣспомен҃ѕ гсдвами слово Давнда пророка и ц҃ра г҃ица: блжень мѫж мнлѕит вес дн҃ь ако ѕмотрит словеса сво[а] на сѣд вѣ вѣкы неподежитсѧ. И паки ймже wбразом желает елеи на источникы водни҃, сице желает дша мое къ теве бе. Тѣм же ѕво желанїем вѫжделѣх гсдва ми къ сто҃мѕ бжественѕмѕ монастирѕ г҃лими Требине, храм ѕпение прѣч҃ст҃ки влдчице йши ц҃це пр҃ноде҃ви Марїа wт ср҃бскою земле, поѕкрѣпити и ѕтвръдити ѕчиних и приложи гдь ми сто҃мѕ монастирѕ вишепис на вѣсако лѣто по тысща ѡсми сѫтъ аспри и приходещи братїем спнзее(?) дв҃ѣст҃к аспрїи, да ѣ҃дет с҃томѕ мѕнастирѕ вѣ ѕкрѣпленїе и бжественни иноком вѣ пищ, а гсдвами бѣчное вѣспоминїе. И по wтшествю гсдвами ех ест вѣ сн мирна смр҃ть, аџе комѕ вѣроѕчит г҃ѣ ѣ҃ начинит скиптра бити владлем влашкое земле или wт срдчнаго плода гсдвами или по грѣ-сѣх нашех или wт иноплѣменик мл҃ниви сѣ именним бжїи како ѕтвръдти ски хр҃совѕл гсдвами, да по милости с҃таа монастирѕ wт ѣ҃га данаго вам стежанїе сѣ чивим дх҃ѕ с҃ти наставит, јакож сам хс҃ спк нашь заповедас и реч: ѣ҃дете мл҃стви јако да имати раздрѣшенїе грѣхом вѣ страш-

www.dacoromanica.ro

ное и второе пришествїю и мл҃тва же и покров пр҃кчс҃тїа матере наше б҃це и вс҃кх с҃тих да предварити и сподобити и ѡ х҃а сд҃ѣе стати и зрѣти др҃г др҃га веселими лици въ ц҃рстви нб҃сн҃ками въ в҃ки в҃ком амин. Се же оубо и сведтелїю положи гд҃вами пан Гїѡрма Бел Бан кралевскїи и пан Драгомир Бел Двор. и пан Рад҃л Бел Лог. и пан Строе Бел Би[с]т. и пан Дїик҃л Бел Спатар и пан Преда Бел Ключ. и пан Карб҃л Бел Стол. и пан Радоул Бел Ком. и пан Дрѫг҃шин Бел Пех. и пан Костантин Бел Пост. и и[с]правни[к] пан Ѹдрице Нъ[с]тр҃е[л] второїи лог. И писах аз Сѫаре въ настол градоу 8 Трѫговице, мсца ин. е҃ї дни, ѡт Ѣдама въ л҃кт ,҃зрнд.

(«Glasnik», din Saraievo, XXIII, 1911, fascicula a 4-a, pp. 523—5 no. II.)

8 Ianuarie 1702.

II.

8 Ianuarie 1702. Constantin Basarab, Voevodul Țerii-Românești, face o danie mănăstirii Maicii Domnului din Trebinje.

. . . Тогѡ рад҃н на сіе мое желанїе сице кои давшеи ми сѧ вин҃къ ѥкѡ пр҃инде прѣсѣщени . . . тель и митрополитъ Нектарїе . . . к намъ приносѧ и хрисовѣль д҃кда моегѡ ѡ б҃з҃к почившаго Іѡ҃ Мат҃ѣа Басарава Воеводы сотворшагѡ мл҃сть и пожалованїе с҃тѣмъ и бж҃ственномъ монастырю именѣемъ Требиню ѡт сербскиѧ земли, идеже есть храмъ оуспенїе пр҃естыѧ бл҃дц҃ѧ н҃шеѧ б҃ц҃ѧ и приснѣдвы Маріѧ, ѥмже хрисовѣлъ. Тогда во днех его вгдства прихождахѫ бл҃говѣрнїи и . . . пр҃инмахѫ мл҃стиню на всѣ л҃ѣто. Бывшемъ же б҃вомъ с҃томъ монастырю на м҃ст҃ѣ ѡтдалѣномъ и не могѫщым ѥ҃ноком҃ растоѧниѧ ради мѣ҃ста пр҃ити ѡт тогѡ вр҃мене ѥскати тоѧ . . . чиненыѧ мл҃стынѧ оу ѥ҃ниx бывшиx гд҃рен прежде нас. Оувид҃квшъ же и҃ ѯ҃ бж҃имъ сѧ ѡзволенїемъ наслѣдствѫющіи емъ вышереч҃еномъ гд҃рю прад҃кдѣ моемъ сіе бгѫгодное д҃кло и хрисовѣль егѡ҃ гс҃дрства ѡ мл҃стини ѡт тогѡ҃жде прѣсѣщенагѡ вышереч҃енагѡ митрополита намъ представленый ревнѣѧ по г҃сд҃к б҃з҃к и по той вышереч҃ени стои ѡби҃тели и не хотѧщіх ѡставити томъ бгѫгодномъ д҃клѣ ег҃ѡ гдства моегѡ вышереченагѡ прад҃кда ѡ б҃з҃к оу҃покоенагѡ презираемъ быти, сѧизволи҃х из св҃ткагѡ сд҃ца и ѡбнових и҃ ѯ҃ ѻвый ветхїи хрисовѣль егѡ гдтва и вчинихъ да пр҃идѧт҃ благоговѣнніи ѥ҃ноци ѡт ѻбагѡ монастыра ко и҃сполнѣнїи третїаго л҃кта по мластыню, да пр҃имѧт и ѡт нас по можности нашеи мл҃стыни ѡбаче по п҃кнѣземъ ѕ҃, еже чинит талерѡв м҃ѣ. Да бѫ҃дет тѣ҃е на оу҃тверж҃нїе с҃томъ монастырю и҃ благоговѣнным ѥ҃ноком на пи҃цѣ, моемъ же гдтвѣ и оу҃покоенным҃ родителемъ моим҃ на вѣчнѫю памѧть. Оуставих дати и братїемъ приходѧщым҃ мластыня ради на нх потрѣбѣ и ѫждивенїе

www.dacoromanica.ro

по пѣнеземь ѧѿ, ѥ҆же чинит та́лерѡв ѓ҃ ѱл. И оу҆ставих и оу҆тверди҂х гдсво мое, да бѫдет сїѧ вчине́наѧ мластыѧ неподвижна и непоколеби́ма и непрезираема дондеже мене ѓдь бг҃ъ подержит во житїи семъ. Я по преставленїи на́шемъ wт міра сегѡ, ѥ҆гѡже ѓдь бг҃ъ изберет и оу҆достоит быти гсдремъ и ѡбладателе҆м сей земли оу҆грохїйской (!) моли́телнымъ гла́сом оу҆сердно ѻ҆вагѡ жела́емь да воспрїимет сїе ѱше бговгодное де҆́ло ѩкленое к сей стой ѡбители бговолителнѣмъ сердцемъ и мластивнѣмъ на ово зр҃кнїемъ о҆чесь, и да не презрит сегѡ и да бговолит не ѡста́вити да прїйдет сїе вышенаписаное и сочиненое и оу҆тверѫденое подаа́нїе мластыни во ѡскѹдне́нїе и оу҆мале́нїе йлй какым ѡбразомь во всеконечное лишѣнїе йлй забве́нїе. Но по оу҆ставленїю из моегѡ бговолителнаго ср҃дца и сочине́нїю сѹ́ммы о҆главленїѧ йлй множае да оу҆милосердствитсѧ щедро подателнѹю свою о҆вым бгоговѣнным йконѡм простира́ти десни́цѹ. Бг҃ъ же во троици слави́мыи мластыню подаю҆щаго wт смерти ѩзбавлаю҆щїй и животъ вѣчный сѩще комѹ ѡвѣщава́вый не ѡставит ѥгѡ рѹкй ѡскѹдѣти wт всѣ҂х бл҃гъ сх҃одѧщых съ высоты съ миромъ пребыва́нїемъ во своем гспдтвова́нїи и во вѣцѣ бѹдѹщем во жи́зни непреста́ющей во мѣсто зе́мных щедродаанїй воздастъ ѥмѹ н[з] обилѧ и мздѹ потрасню и прейсполненѹ и дш҃ѹ ѥгѡ наскытит видѣнїемъ сво́его ли́ца съ всѣ҂ми мластивыми в҃ повечерноме дни вѣчнагѡ своегѡ цр҃ствїѧ. И оу҆тверди҂х сїй всечестный и бговгодный хрѹсовѹ́л с҃ подписами всѣ҂х бл҃городни҂х и вѣрни҂х боѧринѡ́в мо́егѡ гспдства, йже подписю́тсѧ по ймене҆мъ: гспдинъ Корнѣ Вел. Ба́н. и Стро́е Вел. Дво́рникъ и Дїнкѹ́л Вел. Логофет, Михаи́л Кантакѹзено Вел Спатарю, Шерба́н Вел. Кистїа́р и Ке́ргоул Вел. Ключа́рь и Дѹмитрашкѡ Вел. Постѣлникъ и Шерба́н Кантакѹзино Вел Пхаре́рникъ и Радѹ́л Вел Сто́лникъ и Бѹ[нѣ] Вел Комис и Ѳома Кантакѹзинѡ Вел Слѹгѣрю и Костаи́дин Вел. Пита́рю, и строи́тел Сте́фань Кантакѹзино вторыи логофет.

И написа́ сѧ се́й хрѹсовѹ́л во гспда́рствѹющемь гра́дѣ Бѹкуре́щи, в҃ четы́ри на десатый годъ мо́егѡ гспдрствова́нїѧ, wт Исара.

Іанѹа́рїѧ дне́ и҃, во ле́то wт созданїѧ мрѕ ,ѕсї҃.

[Pecete:] Иѡ. Костанд. Басарабъ воевода вжію мластью гсп.... оугровлахиск...

Originalul în arhiva mânăstirii Sava. Copie de S. Novacovici în *Starine*, XVI, p. 100—101.

Ibid., pp. 529—531, (nº VII.)

III.

Milstii bjiiŭ Io Costandin Nicolae Voevod i gospodarŭ zemle vlahiiscoe davat gospodstvami siiŭ cinstitŭ hrisovŭ alŭ Domnieĭ Meale sfinții și dumnezeești mănăstirĭ denŭ cetatea Silivrii, care și scaunŭ la Mitropolie iaste, unde să

www.dacoromanica.ro

prăznuiaşte hramulŭ preasfintiĭ stăpăniĭ noastre născătoareĭ de Dumnezeŭ şi pururea Fecoară Mariia, ca să fie aceştiĭ sf[i]nte mănăstiriĭ milă de la Domniia Mea să aibă a luare pre anŭ sare, bolovanĭ 200, de la Ocna, însă la vreame cănduŭ iaŭ şi alte sfinte mănăstiriĭ, pentru că, ačastă sfăntă mănăstire fiindŭ fără de nicŏo milă şi fără de nicunŭ ajuturiŭ de aiurea, de nicĭo parte, şi avăndŭ numaĭ hrisovulŭ răposatuluĭ unchiuluĭ Dumnieĭ Meale Ioanŭ-Vodă, făcutŭ pe ačastă milă, fost-aŭ întăritŭ şi răposatulŭ şi vreadniculŭ de vačnica pomenire părintele nostru Io Nicolae Alexandru Voevodŭ şi cu hrisovulŭ Domnieĭ Sale, dupre cumŭ amŭ văzutŭ Domniia Mea aceale hrisoave la sfănta ačasta mănăstire. Dreptŭ aceaia şi Dumniia Mea, pentru ajutoriulŭ prea-curatiĭ maciĭ luĭ D[u]mnezeŭ, încă am întăritŭ şi amŭ înnoitŭ mila ačasta a sfintiĭ mănăstiriĭ şi cu acestŭ cinstitŭ hrisovŭ alŭ Domnieĭ Meale ca să fie sfintiĭ mănăstiriĭ de ajutoriŭ şi de întărire şi părinţilorŭ călugăriĭ ce să vorŭ afla lăcuitoriĭ acolò, de hrană şi de chivernisire. Iarŭ Domnieĭ Meale şi cinstiţilorŭ şi răposaţilorŭ părinţilorŭ Domnieĭ Meale veačnică pomenire, şi, văzăndŭ Domniia Mea că într'acea cetate a Silivriiĭ lăcuescŭ mulţĭ creştinĭ de ispravă, amŭ adaosŭ Domniia Mea şi cu altă milă: să aibă unŭ dascălŭ să înveaţe copiiĭ de acolò carte elinească; pre carele l-aŭ şi găsit şi l-aŭ aşăzat, şi s'aŭ făcutŭ şi acolò şcoală elinească, care iaste şi ačasta o facere de bine de ceale marĭ neamuluĭ creştinescu. Rănduit-amŭ darŭ Domniia Mea ca să să dea pentru chiverniseala şi plata aceluĭ dascălŭ pre anŭ de la Cămara căte tl. 80, de care pohtimŭ şi rugămŭ şi pe fraţiĭ noştrĭ întru Hs., pravoslavniciĭ Domnĭ cărora înŭ urma noastră li să va încredinţa de la atot-ţiitoriulŭ Dumnezeŭ acestu cinstitu Scaunŭ alŭ ţărăĭ aceştiia, ca să înnoiască şi să întărească milele acestea ce săntŭ maĭ susŭ zise, şi, pentru chiverniseala călugărilorŭ ce să vorŭ afla pe vremĭ lăcuitoriĭ acolò, şi pentru plata dascăluluĭ, şi cu hrisovŭ Domnieĭ Sale dumnealorŭ, şi cu maĭ mare sumă, pre care cătŭ îlĭ va îndura Domnulŭ Dumnezeŭ să dea, ca şi prea-curata Fecoară să-ĭ fie pururea de ajutoriŭ şi rugătoare către prea-înnaltulŭ Dumnezeŭ şi pentru sufletulŭ Domnii Sale, şi să-lŭ păzească întru Domniia luĭ cu lină pace şi cu fericită sănătate şi înŭ veaculŭ viitoriŭ să-ĭ fie sufletulŭ la bunŭ răpaosŭ. Iarŭ carele denŭ Domnĭ s'arŭ ispiti să strice şi să strămute ačastă danie şi milă ce s'aŭ făcutŭ sfintiĭ aceştiia mănăstiriĭ, pre unulŭ ca acela îlŭ supunemŭ blestemuluĭ şi osăndiriĭ ceĭ veačnice, şi să-ĭ fie părăşŭ sfănta şi preaslăvita Născătoarea de Dumnezeŭ la înfricoşatulŭ şi nefăţarniculŭ judeţŭ, cănduŭ va fi cea a doa venire a Domnuluĭ şi Măntuitoriuluĭ nostru Is. Hs., întărindŭ hrisovulŭ acesta cu totŭ sfatulŭ cinstiţilorŭ şi credinčoşilorŭ veliţilorŭ boiarĭ aĭ Divanuluĭ Domnieĭ Meale: panŭ Iordache Creţulesculŭ Velichiĭ Spătariŭ panŭ Barbulŭ Merişanulŭ Velichiĭ Dvornicŭ, panŭ Costandinŭ Văcăresculŭ Velichiĭ Logothetŭ i panŭ Antonache Vlastò Velichiĭ Vistiiarŭ, panŭ Iana-

www.dacoromanica.ro

chie Rosetŭ Velichiĭ Comisŭ, panŭ Mihalache Rosetŭ Velichiĭ Postealnicŭ, panŭ Costandinŭ Velichiĭ Păharnicŭ, panŭ Costandinŭ Ramadanŭ Velichiĭ Cliucearŭ, panŭ Costandinŭ Brăncoveanulŭ Velichiĭ Stolnicŭ, panŭ ‚Grigorie Filipesculŭ Velichiĭ Sărdarŭ, panŭ Costandinŭ Lambrinò Velichiĭ Slugearŭ, panŭ Barbulŭ Văcărescul Velichiĭ Pitarŭ și ispravnicŭ Sculì Alexandrevŭ vtori Logofătŭ. Și s'aŭ scrisŭ hrisovulŭ acesta la anulŭ de'ntăiŭ dentru a doa Domnie a Domnieĭ Meale aič, înŭ oraşulŭ Scaunuluĭ Domnieĭ Meale, în Bucureştĭ, de Gherghe Logofătulŭ za Divanŭ, vnucŭ Gherghe Şufariulŭ otŭ Tărgovişte, în anulŭ de la Zidirea Lumiĭ, leatŭ 7240, iarŭ de la Naşterea Domnuluĭ și Măntuitoriuluĭ Nostru Is. Hs. 1732, msța Maĭ 5 dni.

Io Costandinŭ Voevodŭ.

(Monogram cu aur, pe fond roşu; pecete cu inscripție slavă.) Costandinŭ Văcărescul Velŭ Logft. pročtennomu. Sculì Alexandrevŭ vt. Lgtu. pročt.

(Bibl. Ac. Rom., doc. Aristarchi.)

IV.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Noĭ Grigorie Alexandru Ghica Voevodŭ, Domnulŭ Țăriĭ Moldoviĭ.

Facemŭ ştire cu acestŭ hrisovŭ a Domnii Meale tuturorŭ cuĭ să cade a şti că ni-amŭ înştiințatu Domniia Mea de rândulŭ sfințiĭ mănăstirĭ ce să numeaşte Lavra cea Mare, unde este hramulŭ Sfăntuluĭ Athanasie de la Athon, că lăcuescu acolò cătva părinți călugărĭ și să păzească rânduiala eĭ cu bună cuviință, și, văzindŭ Domniia Mea și hrisoave de milă ce aŭ [a]vutŭ și de la alți luminați Domnĭ, de puțină milă, să ià de la țara ačasta, căte cincizăč de leĭ pre anŭ sfănta mănăstire, și doĭ leĭ și giumătate cheltuiala trimisuluĭ, aseaminea amŭ întăritŭ și de la Domniia Mea, rânduindŭ ca să ia aceştĭ banĭ 52 pl. leĭ pe totŭ anulŭ, nelipsitŭ, de la Cămara gd., pentru ca să-şĭ aducă aminte părinții călugărĭ să roage prea Dumn[e]zeŭ pentru țara ačasta, ca să-ĭ dăruiască ceale bune, ferindu-o de ceale reale, și pohtimŭ și pre alți luminați Domnĭ ce Dumnezeŭ va rândui pe urma noastră ca să-ĭ întărească pentru pomana țărăĭ și a lorŭ večnică pomenire. Și s'aŭ scrisŭ hrisovu acesta înŭ Eșĭ, întru'ntăia Domnie a noastră, înŭ anulŭ alŭ doilea.

1765, Maĭ 11.

(Pecete mică octogonală.)

Io Grigorie Ghica V.

(Bibl. Ac. Rom., doc. 214/CXXV.)

Mihalache Rosetŭ 3 Logft. procitelnom.

www.dacoromanica.ro

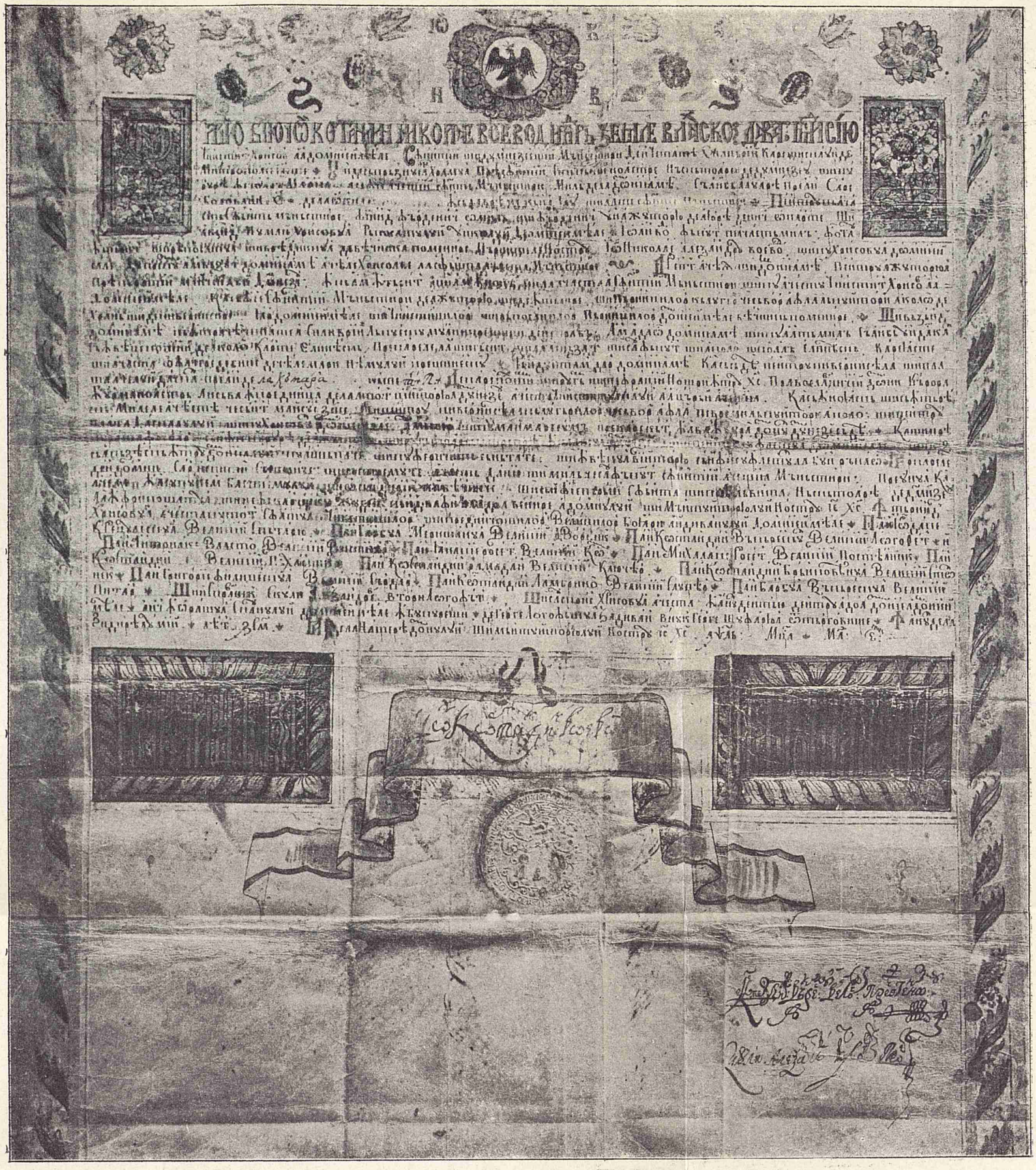

www.dacoromanica.ro

Analele Academiei Române

L. B.

Tom. XXXII. — *Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . 14.—

Ştiri despre veacul al XVIII-lea în ţerile noastre după corespondenţe diplomatice străine. I, 1700—1750, de *N. Iorga* . . . . . —,50

Arhiva senatorilor din Chişinău şi ocupaţia rusească dela 1806—1812. III. Amănunte asupra Moldovei dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* 1,60

— IV. Amănunte asupra Ţerii-Româneşti dela 1808 la 1812, de *Radu Rosetti* . . . . . 2,—

Despre elementele cronologice în documentele româneşti, de *N. Docan.* . . . . . —,50

Partidele politice în Revoluţia din 1848 în Principatele Române, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,60

Studii privitoare la numismatica Ţerii-Româneşti. I. Bibliografie şi documente, de *N. Docan* 1,20

Ştiri despre veacul al XVIII-lea în ţerile noastre după corespondenţe diplomatice străine. II, 1750—1812, de *N. Iorga* . . . . —,80

Conflictul dintre guvernul Moldovei şi mânăstirea Neamţului. I. Inainte de 1 Iunie 1858, de *Radu Rosetti.* 1,60

Marele spătar Ilie Ţifescu şi omorîrea lui Miron şi Velişco Costin, de *I. Tanoviceanu* . . . . . —,50

Luptele dela Ogretin şi Teişani din zilele de 13 şi 14 Septemvrie 1602 (7111), de *General P. V. Năsturel* . . . . . —,50

Conflictul dintre guvernul Moldovei şi mânăstirea Neamţului. II. După 1 Iunie 1859, de *Radu Rosetti* 1,50

Din amintirea unui boier Moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX, Dimitrie Ghiţescu, 1814—1878, de *A. D. Xenopol* . . —,70

«Doamna lui Ieremia Vodă», de *N. Iorga* . . . . . 1.—

Sociologia şi socialismul, de *A. D. Xenopol* . . . . . —,20

Despre metoda în ştiinţe şi în istorie, de *A. D. Xenopol* . . . . —,20

Ţara Severinului sau Oltenia, de *Dr. At. M. Marienescu* . . . . —.50

Tom. XXXIII.—Desbaterile Academiei în 1910—1911 . . . . . *(Sub presă)*

» *XXXIII.*—*Memoriile Secţiunii Istorice* . . . . . *(Sub presă)*

Francisc Rákóczy al II-lea, învietorul conştiinţei naţionale ungureşti şi Românii, de *N. Iorga* . . . . . —,40

Un călător italian în Turcia şi Moldova în timpul războiului cu Polonia, de *N. Iorga* . . . . . —,30

Două documente privitoare la Revolta boierilor din ţara Făgăraşului în favoarea lui Mihnea Vodă numit cel Rău 1508—1510, de *Ioan Puşcariu* . . . . . —,20

www.dacoromanica.ro